

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Spolupráce s muzeem a galerií na 1. stupni ZŠ

Aplikace do Rámcového vzdělávacího programu Základního vzdělávání

diplomová práce

Vypracovala: Ivona Frantová
Studijní aproba: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Výtvarná výchova – certifikátový program
Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Zdeněk Peterka

Knihovna JU - PF

3115172718

České Budějovice 2006

ANTOTACE

Více než 100 let existují na světě dětská muzea. V České republice jsou aktivity muzeí a galerií pro děti teprve na začátku.

Mohou být tyto aktivity přitažlivé pro děti? Mohou být v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem? Co mohou muzea a galerie školám nabídnout? Využívají školy jejich služby? Jaké jsou rozdíly v pedagogické práci v muzeu a v galerii? Jak mohou muzea a galerie rozvinout kreativní schopnosti dětí a jejich výtvarné znalosti?

Moje diplomová práce prezentuje i některé animační programy, které jsou prováděny v muzeích a galeriích ve Zlínském kraji. Tato diplomová práce také ukazuje možnosti, jak jsou animační programy použitelné v Rámcovém vzdělávacím programu, aj.

ANOTATION

The Children's museums have been existing in the world for more than one hundred years. In the Czech republic, the activities for children are just starting to develop.

Can these activities be attractive for children? Can they be in accordance with Framework Educational System? What can museums and galleries offer to schools? Do the schools make use of those offers? What are the differences between the education in museum and gallery? How can museums and galleries develop children's creativity and art skills and knowledge?

My diploma thesis presents also some animation programmes which are used in museums and galleries in the region of Zlín. It also shows how these animation programmes can be used in the Framework Educational System of Primary School.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Českých Budějovicích 29. 4. 2006

.....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala PaedDr. Zdeňku Peterkovi za odborné vedení mé diplomové práce a za jeho trpělivost a cenné rady.

Poděkování patří také paní Mgr. Marii Martykánové, Mgr. Markétě Pavlíštkové, Bc. Renatě Prejdové a Heleně Cviklové, které mě provedly svými animačními programy.

Dále bych ráda poděkovala všem pracovníkům muzea, kteří obětovali svůj čas a umožnili mi pohled do problematiky jejich práce.

OBSAH

1. ÚVOD.....	4
2. ČINNOSTI MUZEÍ A GALERIÍ VE VZTAHU K MIMOŠKOLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ	5
2.1 Historie muzeí a galerií v českých zemích	5
2.2 Činnosti muzeí ve vztahu k mimoškolnímu vzdělávání v zahraničí	6
2.3 Současná situace v České republice	7
3. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (PRO 1. STUPEŇ ZŠ).....	8
3.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání pro 1. stupeň ZŠ.....	9
3.2 Cíle RVP ZV.....	9
3.3 Klíčové kompetence RVP ZV	10
3.4 Vzdělávací oblasti RVP ZV	10
3.5 Využití programů muzeí a galerií podle jednotlivých oblastí RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ	11
3.5.1 Jazyk a jazyková komunikace.....	13
3.5.2 Matematika a její aplikace	14
3.5.3 Informační a komunikační technologie	14
3.5.4 Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví	14
3.5.5 Umění a kultura	17
3.6 Teoretické pojetí muzejních programů a jejich propojení s RVP ZV s výukou na 1. stupni ZŠ.....	18
3.7 Teoretické metodické zpracování muzejního nebo galerijního programu (systém vzdělávání v Západočeské galerii a činnost metodického centra).....	19
4. PILOTNÍ PROJEKT NADACE OPEN SOCIETY FUND PRAHA - BRÁNA MUZEA OTEVŘENÁ	27

5. POROVNÁNÍ POSTUPŮ, METOD A FOREM VZDĚLÁVÁNÍ V MUZEU A GALERII (PŘÍKLADY PRÁCE)	28
5.1 Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně.....	29
5.1.1 Souhrn programů	30
5.1.2 Vybraný program – Tenkrát na starodávném venkově aneb Jak si děti dříve hrávaly.....	31
5.2 Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm	38
5.2.1 Vybraný program – Jak se dříve	39
5.3 Galerie Slováckého muzea.....	43
5.3.1 Souhrn nabízených programů	43
5.3.2 Vybraný program – Co je to krajina	45
5.3.3 Vybraný program – Cestička do školy	49
 6. AKTIVITY DALŠÍCH MUZEÍ A GALERIÍ V ČESKÉ REPUBLICE	53
6.1 Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích	54
6.2 Muzeum Kroměřížska v Kroměříži	54
6.3 Muzeum Jihovýchodní Moravy	55
6.4 Slovácké Muzeum v Uherském Hradišti	55
6.5 Západočeská galerie v Plzni	55
 7.ZÁVĚR.....	57
 8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
 9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY – CITACE	60

1. ÚVOD

Když jsem se loni rozhodovala nad tématem mé diplomové práce, věděla jsem, že by měla mít něco společného s výtvarným uměním a také s historií. Na druhou stranu jsem ale ani nechtěla nikde bádát a objevovat nové historické artefakty. Na to by mi ani rok nestačil. Rovněž jsem si netroufala vytvořit vlastní výtvarné dílo či posuzovat díla jiných umělců. Hlavně jsem chtěla, vzhledem k tomu, že studuji učitelství pro první stupeň, aby se má diplomová práce týkala i pedagogiky.

Když jsem si dala všechny tyto požadavky dohromady, dovedlo mě to logicky do muzea. Věděla jsem něco málo o tom, že muzea v České republice čas od času zajišťují různé zajímavé akce pro děti. Doslechla jsem se i o dětském muzeu při Zemském muzeu v Brně a chtěla jsem zjistit, zda tyto aktivity fungují i v regionálních muzeích a v galeriích po celé České republice a zejména ve Zlínském kraji, odkud pocházím. Pokusila jsem se tyto aktivity zakomponovat do právě vznikajícího a tolik diskutovaného Rámcového vzdělávacího programu, protože od roku 2007 bude RVP ZV v České republice povinný. A protože umožňuje integraci poznatků několika předmětů, vytváří tak prostor pro projektovou výuku, jejíž častou součástí by měla být i návštěva muzea.

Rovněž jsem se chtěla pokusit o srovnání práce s dětmi v muzeu a v galerii. Zjistit, jaké používají formy výuky, jestli se v galerii pouze maluje, kreslí či modeluje, zda jsou zde žáci seznamováni s autory známých děl, zda se zabývají kompozicí atd. Totéž v muzeu. Zda jsou žáci pouze provázeni pracovníkem muzea a poslouchají podobnou „přednášku“, kterou by jim poskytl i učitel ve škole nebo jsou-li učeni zážitkovou metodou, hrami aj.

To vše a ještě mnohem víc jsem chtěla do své diplomové práce zahrnout. Postupem času jsem zjišťovala, že je toto téma strašně rozsáhlé a dalo by se zpracovat z hledisek různých oblastí. Práce s dětmi se stává, stejně jako ve světě, trendem i v České republice. Ačkoliv je u nás zatím pouze jedno „dětské muzeum“, existuje celá řada muzeí a galerií, které mají speciální místnosti neboli ateliéry pro malé návštěvníky, kde mohou naši žáci popustit uzdu své dětské fantazii a inspirovat se díly známých autorů nebo lidovou kulturou, historickými událostmi a pod.

2. ČINNOSTI MUZEÍ A GALERIÍ VE VZTAHU K MIMOŠKOLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ¹

V muzeích a galeriích je uložena rozsáhlá veřejná součást movitého kulturního dědictví, jakožto materiálního i duchovního bohatství České republiky, které spolu s přírodním a krajinným rázem a nemovitým kulturním dědictvím ovlivňují hodnotný život společnosti. Jeho prostřednictvím se z generace na generaci přenášejí materiální i duchovní hodnoty vytvořené za celou existenci lidstva. Je zdrojem vzdělanosti a kultivovanosti občanů. Napomáhá vytváření jejich sounáležitosti s obcemi, regiony i státem. Spoluvytváří pozitivní obraz České republiky v zahraničí.

2.1 Historie muzeí a galerií v českých zemích

Historie českých muzeí a galerií sahá do 19. století. Nejstarším muzeem u nás je Slezské muzeum v Opavě, které bylo založeno v roce 1814. Jeho vznik podnítilo svou aktivitou již existující muzeum ve Štýrském Hradci. Postupně tak vznikala i další muzea – 1817 v Brně a v roce 1818 v Praze.

Mnohem starší historii však má u nás sběratelství. V 11. století byly vytvářeny tzv. chrámové poklady. Sběratelské úsilí měl i Karel IV., který veřejně vystavoval části svatovítského pokladu od roku 1350. Nevětším a nejznámějším sběratelem vrcholné renesance byl především císař Rudolf II. V 18. století vznikla také sbírka přírodnin a uměleckých předmětů pražského biskupa Jana Rudolfa Sporcka (1694 – 1759) a řada zámeckých a klášterních obrazáren. Na konci 18. století začíná sběratelství ovlivňovat rozvoj věd. Nejslavnějším příkladem je rozsáhlá přírodovědecká sbírka hraběte Kašpara Maria Sternberka (paleontologická sbírka), která se později stala základem sbírky Národního muzea. Další rozvoj českého muzejnictví spadá do druhé poloviny 19. století, kdy vzniklo 49 muzeí a muzejních spolků zaměřených především vlastivědně a záhy po vzniku Československé republiky byl roku 1919 založen „Svaz českých muzeí vlastivědných“, jenž roku 1924 sdružoval všechny typy muzeí.

Rok 1948 znamená pro české muzejnictví úplné postátnění a je z velké části řízeno ministerstvy a národními výbory jako orgány státní správy. Byla ukončena činnost muzejních spolků a v roce 1960 zanikl i Svaz československých

muzeí. Dále vznikla i řada ideologicky zaměřených muzeí (Muzeum Klementa Gottwalda a Muzeum V. I. Lenina).

Po listopadu roku 1989 se musely uvést na pravou míru některé zamlčované údaje a nesprávná ideologizovaná historická fakta. V této době již existuje kolem 400 muzeí a galerií a jejich úkolem je snaha uzpůsobovat své expozice tak, aby byly pro návštěvníky zajímavé a přitažlivé. Vznikají další aktuální témata – ekologická (životní prostředí, ekosystémy...), axiologická (svoboda, demokracie, lidská práva, rasismus...), religionistická (funkce církvi a jejich postavení ve společnosti...) atd.

2.2 Činnosti muzeí ve vztahu k mimoškolnímu vzdělávání v zahraničí

V době kdy u nás vznikají první muzea, začínají v USA vznikat první „dětská muzea“. Ta vychází z amerického pojetí kultury, školství i pedagogiky. Avšak muzejnictví jako takové zde vzniká o více než půl století dříve. První muzeum vzniklo již roku 1750 při Harvard Colleges (Repository of Curiosities). Dále pak ve Washingtonu, kde je největší muzeum světa (Smithsonian Institute), založené roku 1846.

Americká muzea se vyznačují větší otevřeností, úzkým propojením se školstvím. Vznikla zde první muzea věnující se dětem. Nejstarší se nachází v New Yorku – Brooklyn Children's Museum. Vzniklo jako pobočka Brooklynského centrálního muzea 16. 12. 1899. Hlavním iniciátorem byl William Henry Goodyer.

Další podobná nejstarší muzea se nachází v Bostonu (Boston Children's Museum), v Detroitu (Detroit Children's Museum), Indianapolis (Children's Museum of Indianapolis)...

Dávají si za cíl zejména spolupráci se školami, rozvoj jejich výuky. Snaží se zaujmout z pedagogického hlediska dětského návštěvníka pomocí animačních programů.

V Evropě začíná vzdělávací trend dětí a mládeže mnohem později. Teprve v roce 1970 vzniká „Dětské muzeum“ v Národopisném muzeu v Berlíně (Junior Museum im Museum für Völkerkunde Berlin). Na ně navázalo muzeum ve Frankfurtu nad Mohanem 1972 a Karlsruhe 1975). Tento trend se rozšiřoval do celé Evropy (Holandsko, Rakousko, Belgie, Švýcarsko, ale i Slovensko, Polsko...) a dále do celého světa. (viz příloha – tabulka evropských dětských muzeí).

2.3 Současná situace mimoškolního vzdělávání v České republice

U nás se průkopníkem dětských muzeí stalo Moravské zemské muzeum v Brně. Svou činnost odstartovalo v roce 1992.

Muzejní pedagogika se však pomalu, ale jistě stává trendem i pro jiná muzea. Velká část z nich má pro děti různé typy programů ke každé pořádané výstavě přímo v prostorách expozice. Najdou se i taková muzea či galerie, která mají pro děti zřízenou speciální místnost nebo ateliér. Dále muzea a galerie často pořádají venkovní programy v zahradách instituce nebo v ulicích města (např. malování památek, kytíčkový den – programy Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti)...

Programy muzeí a galerií podporují integraci více předmětů do jedné vyučovací jednotky. Žáci vidí jednotlivé učivo, které si mají osvojit ve více souvislostech a díky tomu dojde k intenzivnějšímu zapamatování. Tuto strategii osvojování tzv. „klíčových kompetencí“ upřednostňuje i Rámcový vzdělávací program Základního vzdělávání, který se má do našich škol dostat začátkem příštího školního roku, povinně pak od roku 2007.

3. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

V souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice, s tzv. Bílou knihou, a v souladu se Zákonem o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání, se zavádí nový systém vzdělávání na státní a školní úrovni, tzv. Rámcový vzdělávací program pro předškolní, základní, gymnaziální, střední odborné vzdělávání.

Rámcové vzdělávací programy vychází z nové strategie vzdělávání. Zdůrazňují klíčové kompetence (dovednosti, jež by měli žáci během svého vzdělávání dosáhnout), provázanost vzdělávacího obsahu a zaměření na dovednosti použitelné v praktickém životě tak, aby byly v „kompetenci“ s celoživotním vzděláváním. Objevuje se zde snaha o samostatnost škol ve vztahu ke vzdělání žáků a k pedagogické variabilitě didaktických metod a postupů při řešení jednotlivých témat. To vše v souladu s klíčovými kompetencemi, jež mají žáci zvládnout.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV), který má částečně nabýt platnost od září příštího roku, navazuje na již probíhající Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Upřesňuje úroveň dovedností, které by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání, upřesňuje též učivo pro žáky s mentálním či jiným postižením. Podporuje propojení vzdělávacího obsahu a volbu vzdělávacích postupů, různé formy výuky, snaží se vyhovět individuálním potřebám žáků.

„Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se Školním vzdělávacím plánem i podle měnících se potřeb a zájmů žáků“.²

Tendence Rámcového vzdělávacího programu (RVP ZV) jsou zaměřeny na dosahování cílů základního vzdělávání, na variabilitu organizace a individualizaci výuky, potřeby a možnosti žáků. Veškerá práce s dětmi je založena na správné motivaci tak, aby nejen aktivizovala žáky, ale také vytvářela příznivé sociální, emocionální i pracovní klima. Mezi jiné také patří i individuální hodnocení a motivace rodičů ke spolupráci se školou.

3.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání pro 1. stupeň základní školy

Základní vzdělávání je etapa, kterou povinně absolvuje každý člověk naší společnosti. Snaží se navázat na rodinnou výchovu a předškolní vzdělávání. Má dva stupně, z nichž právě 1. stupeň základní školy je nejdůležitější pro správný a plynulý přechod z předškolního a rodinného prostředí do povinného a pravidelného systému školního vzdělávání. Jeho krédem je rozvíjet individuální potřeby žáků, rozšířit jejich zájmy a možnosti. Je zde snaha zaujmout a motivovat žáky k práci tak, aby měli sami zájem objevovat nové poznatky a řešit problémy, které je čekají nejen na prvním stupni, ale také na dalších stupních vzdělávání a bezesporu i v reálném životě.

3.2 Cíle základního vzdělávání

Cílem základního vzdělávání je utvářet a rozvíjet dovednosti žáků a rozšířit jejich všeobecné vzdělání tak, aby byli schopni zvládat učební podmínky a zejména pak praktické situace a správné jednání v reálném životě. Rámcový vzdělávací program proto rozděluje tyto cíle takto:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi

- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci³.

3.3 Klíčové kompetence

Souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění ve společnosti označuje Rámcový vzdělávací program jako „klíčové kompetence“. Vychází z obecných představ společnosti o vzdělání, vedoucímu ke spokojenému a úspěšnému způsobu života a k posílení občanského cítění. Klíčové kompetence by se mezi sebou měly prolínat a jednotlivé dovednosti by měly být obsaženy v co možná nejvíce předmětech a činnostech tak, aby žáci poznali daný probíraný problém ze všech úhlů pohledu a poznali ho co nejvíce smysly tak, aby se jim tzv. vryl do paměti.

Základní vzdělávání vymezuje tyto klíčové kompetence:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní⁴.

Na konci základního vzdělání by žáci měli zvládnout, nejlépe všechny etapy jednotlivých klíčových kompetencí, jež Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vymezuje.

3.4 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblasti základního vzdělávání jsou souhrnem učiva, které se žáci dosud učili v systémech Obecná škola, Základní škola a Národní škola. Toto učivo zařazuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) do devíti celků, jež mají svou specifickou charakteristiku. Jejich funkce je informativní. Je rozčleněn do vyučovacích předmětů podle Školního vzdělávacího plánu, jehož stanovení se stává závazným. Každá oblast obsahuje předměty, které spolu

úzce souvisí. Z jedné vzdělávací oblasti lze vytvořit jeden nebo více vyučovacích předmětů. Lze také propojovat témata v mezipředmětovém rámci, která však respektují logiku a souvztažnost mezi sebou. „Na charakteristiku navazuje cílové zaměření vzdělávací oblasti. Tato část vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího obsahu veden, aby postupně dosahoval klíčových kompetencí.“⁵

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání vymezeny takto:

Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura, Cizí jazyk*)

Matematika a její aplikace

Informační a komunikační technologie

Člověk a jeho svět

Člověk a společnost (*Dějepis, Výchova k občanství*)

Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*)

Umění a kultura (*Hudební výchova, Výtvarná výchova*)

Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*)

Člověk a svět práce⁶.

Praktické propojení vzdělávacího obsahu a klíčových kompetencí si škola vytváří sama, na základě cílového zaměření, podle jednotlivých vzdělávacích oblastí. Toto propojení se nazývá Školní vzdělávací plán. Obsahuje strategie vyučovacích předmětů, a je-li stanoven, stává se závazným. Při jeho tvorbě, ale i v dalších etapách jeho tvoření, je nezbytná spolupráce všech učitelů.

3.5 Využití programů muzeí a galerií podle jednotlivých oblastí RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ

Zpracovávání programů pro děti institucemi jako jsou muzea a galerie, se stává v poslední době trendem. V mnohých zemích Evropy se tato činnost objevila již v sedmdesátých letech dvacátého století a v USA zahájili aktivity pro děti dokonce již v druhé polovině století devatenáctého. I u nás se projevila snaha o to, získat si dětského návštěvníka a v roce 1992 vzniklo první tzv. dětské muzeum v Brně. Muzea a galerie si od těchto programů obvykle slibují nalákání dětských návštěvníků, vytvoření pozitivních pocitů, aby se děti a později dospělí

lidé nestyděli projevít zájem o kulturu a poznání, aby to považovali za příjemnou a přirozenou činnost a měli dobrý pocit ze získaných poznatků.

Často se stává, že člověk, který přichází do muzea, nemá dostatečné znalosti o daném tématu. Čist vysvětlivky se mu zkrátka nechce a nebo jsou pro laika příliš nesrozumitelné či nedostatečné. Takový člověk se v muzeu nudí. Není proto možné u něho vzbudit zájem. Takto si připadají i děti, které přijdou do muzea na exkurzi. Pan učitel nebo paní učitelka také nerozumí dostatečně tématu a děti chodí, v lepším případě, od exponátu k exponátu a nemají z návštěvy žádný zážitek. To vede k tomu, že si z muzea neodnesou vůbec nic a pokud přece, za týden to zapomenou a výsledek je stejný, jakoby nikde nebyly. A toto je přesně ta situace, které by většina muzeí ráda předešla.

Právě vznikající Rámcové vzdělávací programy jsou ideální pro vznik programů muzeí a galerií a pro spolupráci se školou vůbec. Rámcové vzdělávací programy podporují propojování předmětů a jejich projekty jsou ideální příležitostí pro návštěvu muzea či galerie.

Návštěvu muzea a galerie lze tedy z pohledu učitele navštívit za účelem:

- úvod do probíraného tématu
- doplnění učiva
- zpětná vazba

Většina programů, které mají v muzeích a galeriích pro děti připravené, souvisí s více předměty. Bývá zde integrována obvykle výtvarná výchova, jako zážitková činnost, ale také regionální výchova čili vlastivěda, dále prvouka, částečně i matematika... Obvykle záleží na zaměření muzea, na dané expozici a na zpracování odbornými pedagogickými pracovníky v muzeu a galerii, popřípadě na spolupráci se školou.

V každé oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) lze nalézt nějakou klíčovou kompetenci, kterou lze pomocí programů muzeí a galerií rozvíjet.

V muzeích a galeriích jsou programy vedeny metodami a strategiemi tak, aby žáky motivovaly k dalšímu studiu a celoživotnímu vzdělávání, jímž návštěva muzea a galerie za účelem doplnění informací bezesporu je. Žáci mají možnost propojovat do širších celků poznatky z různých úhlů pohledu a vytvářet si komplexní pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy. Rozvíjejí zde své vyjadřovací schopnosti, slovní zásobu, a tak i logický sled ústního projevu. Pomocí textových a obrazových materiálů, které mohou zároveň splňovat zpětnou

vazbu pro učitele, se žáci učí orientovat v textu a přemýšlet o jeho logickém sledu. Učí se tvořivě reagovat na podněty pedagogického pracovníka. Aktivně se zapojují do společenského dění, spolupracují ve skupině. Vytváří si pravidla práce v týmu tak, aby se na něm odrazila kvalita splněné práce. Programy se snaží neupřednostňovat žádného žáka, snaží se o podporu jeho sebevědomí a samostatnosti. Muzea také podporují to, aby žáci respektovali a chránili naše tradice a kulturní i historické dědictví. Programy by zároveň měly vést k pozitivnímu postoji k uměleckým dílům, smyslu pro kulturu a tvořivost tak, aby se žáci a budoucí dospělí aktivně zapojovali do kulturního dění. Podle pracovních kompetencí se zde žáci seznámí s různými tradičními i netradičními materiály, nástroji a vybavením.

Žáci si vyzkouší práci v jiném, změněném prostředí a využijí zde i již nabytých zkušeností ze školy. V mnoha případech je mohou některé činnosti v muzeích motivovat k výběru budoucího zaměstnání.

3.5.1. Jazyk a jazyková komunikace

Diskuse, které jsou často zastoupeny v programech muzea nebo galerie, rozvíjí slovní zásobu žáků, jejich vyjadřování v logickém sledu, interpretaci vlastních pocitů, názorů a reakcí na nejrozličnější podněty, a tak i mezilidskou komunikaci, vlastní seberealizaci a rozvoj zdravého sebevědomí.

Častou aktivitou bývá i dramatizace (týká se i oblasti Umění a kultura) historických událostí, ztvárnění řemeslných prací či jiných činností.

Podle zaměření programu mohou žáci vytvářet krátké slohové útvary, které popřípadě mohou sloužit jako zpětná vazba pro učitele – vyprávění, popis činnosti – „Co jsme dělali v muzeu...“ apod.

V mnoha muzeích lze také nalézt památné místnosti některých regionálních literárních tvůrců. Na toto téma lze poté rozvinout žánr, jenž byl pro daného spisovatele typický. Naskytá se zde i možnost různých doplňovaček, seznamování se zastaralými výrazy nebo naopak tvorbou neologismů, či nonsensu. Žáci se mohou pokusit o skládání básní, případně o srozumitelnou interpretaci textu... Doplňování pravopisných výrazů do vtipných textů apod.

Textové přílohy pak podporují u dětí rozvoj čtení i písemný projev. Propojují tak i výtvarnou výchovu, protože bývají doplněny ilustracemi či reprodukcemi jiných autorů.

3.5.2. Matematika a její aplikace

Matematika je předmět, který se programů v muzeích a galeriích dotýká zpravidla pouze částečně. Lze sem ovšem, podle dané expozice, zařadit různé odhady či měření nebo porovnávání velikostí, vzdáleností... seznámení se zastaralými nástroji používanými dříve k počítání, jež se v dnešní době již nepoužívají, ale i využití některých exponátů coby podnětů k tvorbě slovních úloh, které podporují rozvoj logického myšlení atd.

Geometrii lze propojit s výtvarnou výchovou, při poznávání geometrických tvarů, které můžeme využít pro výrobu dětských „uměleckých“ předmětů. Jedná se o plošné předměty – čtverec, obdélník, kosočtverec, kosodélník, kruh... ale i o prostorové předměty, zejména pak krychle nebo kvádr, případně koule (zmačkaný papír, polystyren ...)

Podle dané expozice lze také podpořit u žáků orientaci v čase, popřípadě uvést historické události a srovnávat jejich trvání - počítání jednoduchých slovních úloh...

3.5.3. Informační a komunikační technologie

Lze využít pro přípravu žáků na chystanou návštěvu muzea nebo galerie. Pracovníci muzea mohou poskytnout materiály na webových stránkách instituce. Žáci se učí vyhledávat a třídit informace a zároveň si osvojují nové pojmy aj.

3.5.4. Člověk a jeho svět

Člověk a jeho svět je vzdělávací oblast utvořena zejména pro první stupeň. Zahrnuje předměty jako je prvouka a vlastivěda. Týká se tedy člověka, rodiny, přírody, společnosti, vlasti, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Dotýká se jak historie, tak i současnosti. Žáci díky této oblasti získají především praktické zkušenosti pro běžný život.

Tato oblast zároveň navazuje na znalosti získané v předškolním vzdělávání a ve výchově v rodině. Žáci zde poznávají a učí se pojmenovávat věci, jevy a děje, vztahy a souvislosti mezi nimi. Utváří si pohled na svět, názor na lidské, přírodní a kulturní výtvoř. Tak se také učí vyjadřovat své myšlenky, názory, dojmy

a reagovat na podněty druhých. Vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“ je základem pro oblasti: Člověk a společnost, Člověk a příroda a Výchova ke zdraví.

Tematickými okruhy oblasti Člověk a jeho svět jsou:

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitost přírody
- Člověk a jeho zdraví

Všechny tyto okruhy jsou samozřejmě velmi dobře využitelné ve výtvarné výchově. Jejich rozmanitost lze uplatnit k tvorbě témat a námětů pro výtvarné zpracování.

V okruhu „Místo, kde žijeme“ se žáci seznamují s nejbližším okolím, se školou, rodinou, s obcí, se základními pravidly dopravy, poznáváním místních a regionálních skutečností, podněcováním kladného přístupu k místu, kde žijí.

Tato oblast nabízí nepřeberné množství možností. Konkrétně k okruhu „Místo, kde žijí“, lze využít expozic zaměřených na regionální zvyky a obyčeje, ale také památných expozic, které připomínají významnou osobnost města, kraje nebo regionu.

Žáci se tak seznámí s polohou místa, kde žijí, historií i současností, obyčeji, významnými kulturními, ale i přírodními památkami. Muzea s přírodovědnými expozicemi seznámí malé návštěvníky nejen s rostlinstvem, živočichy, ale také se zemským povrchem, tvary zemského povrchu, vodstvem a pevninou. Mohou se dotknout i ekologických otázek, působení člověka na krajinu. Některé aktivity pomáhají žákům osvojit si polohu dané krajiny, co se v ní nachází – vodstvo, pohoří, města, světové strany, aj. Pomáhají si uvědomit, co to je domov, krajina. Žáci si tak utvářejí vztah k domovu a kraji, kde žijí.

Tématický okruh „Lidé kolem nás“ je zaměřen na upevňování pravidel slušného chování a jednání s lidmi. Žáci upevňují schopnosti spolupráce ve skupinách, učí se toleranci, sebevědomí a samostatnosti. Poznávají kulturu lidí a její změny v průběhu staletí.

Okruh „Lidé a čas“ je zaměřen na dějiny, jejich souvislosti, příčiny některých událostí. Žáci se zde učí orientovat v různých zdrojích informací, v encyklopediích, slovnících, učebnicích, příručkách, ale mohou se učit orientovat

i v expozicích, hledat nejruznější exponáty podle indicií, hledat vysvětlení na otázky či skryté hádanky. Podstatou tohoto okruhu je vyvolat u žáků zájem o lidskou historii, kulturu a minulost vůbec, o kulturní bohatství regionu i celé země. Učí se orientovat v čase, v časovém sledu událostí, kalendáři, určovat čas a letopočty... Seznamuje se s památkami – kresbami, ukázkami na obrázcích, případně ukázkami reálných objektů. Seznámení s jejich historií, mýty, báje a pověstmi vztahujícími se k regionu nebo kraji.

Okruh „Rozmanitost přírody“ pomáhá žákům rozeznávat změny v přírodě v průběhu roku, snaží se na základě praktického poznávání okolní krajiny a dalších informací naučit děti hledat důkazy o proměnách přírody, hodnotit svá pozorování, sledovat vliv lidí na přírodu, rozvíjet ekologické cítění apod.

V muzeích lze využít expozice nerostů a hornin, přírodovědné expozice... Žáci si mohou osvojit třídění látek (skupenství, vlastnosti...), rozdělení půdy, hornin a nerostů, dozvědět se tak o zvětrávání a vzniku půdy. Rozeznávat znaky života, důležité látky, které živočichové, rostliny i lidé potřebují k životu. Seznámit se s ekologickou otázkou naší planety.

„Člověk a jeho zdraví“ se dotýká biologických a fyziologických funkcí člověka. Žáci se zde seznamují s pozitivními i negativními vlivy na lidský organismus. Podněcuje k odpovědnému chování ke svému zdraví, případně jak pomoci druhým při úrazu. Toto téma se muzea a galerie dotýká obvykle pouze okrajově.

Všechny tyto okruhy skýtají nepřehledné množství forem či metod, které lze ke zpracování programu využít, přes kreslení, malování, dramatizaci, diskusi, soutěže, až ke slohovým útvarům, doplňovačkám v nejruznějších pracovních listech atd.

Člověk a společnost

Na oblast „Člověk a jeho svět“ navazuje druhostupňová oblast „Člověk a společnost“, kterou zastupují předměty Dějepis a Výchova k občanství.

Člověk a příroda

Oblast „Člověk a příroda“ opět navazuje na oblast „Člověk a jeho svět“. Zahrnuje předměty Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis.

3.5.5. Umění a kultura

V umění a kultuře se prolínají dva světy. Reálný, ten který žijeme ve skutečnosti a svět fantazie, svět, který si každý člověk vytváří ve svém nitru, a který může pomocí hudby, štetce a barev či modelovací hmoty ztvárnit tak, aby se i jiní lidé mohli vžít do jeho situace nebo si vytvořit svou vlastní představu o něčem, co vidí, slyší, může si ohmatat a podobně. Žáci prvního stupně základního vzdělávání si právě prostřednictvím činností s nejrůznějšími výrazovými prostředky, jako je hudba, kresba, malba a výtvarné umění vůbec, uvědomují, jaký význam pro nás, stejně jako společnost, má umění a kultura. Učí se tvořivě pracovat, užívat správných prostředků k sebevyjádření tak, aby poznávaly zákonitosti tvorby a materiálů, které se k tomuto účelu užívají.

Vzdělávací oblast „Umění a kultura“ je jako stvořená pro návštěvu muzea, ale hlavně galerie, kde se žáci mohou setkat s uměleckými díly známých malířů, získat tak povědomí o těch nejznámějších. Pomocí objektů zde vystavených mohou pod vedením pedagoga rozvíjet tzv. smyslovou citlivost. Zkoumat citlivost tahů (vizuálně obrazného vyjádření) – linií, tvarů, objemu, světlo a barvy objektů, podobnosti, kontrastu, kombinace, proměny v ploše, objemu a prostoru. Tzv. uplatňování subjektivity získávají žáci vyjadřováním emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností. To vše mohou žáci při debatách či rozjímání nad obrazy vyjádřit. Žáci zde získávají povědomí o vizuálním, haptickém, statickém a dynamickém. Z hlediska jejich vnímání a fantazie, založené na smyslovém vnímání, z hlediska jejich motivace.

Pomocí umění a jeho interpretace rozšiřují žáci své komunikační schopnosti, ale také se učí komunikovat pomocí umění samotného. Učí se vyjádřit uměním své myšlenky i postoje. Žáci se též učí své myšlenky zdůvodňovat, konzultovat s jinými spolužáky případně i s rodinnými příslušníky atd.

3.6 Teoretické pojetí muzejních programů a jejich propojení RVP ZV s výukou na 1. stupni ZŠ

Toto vše a ještě mnohem víc může muzeum a galerie žákům a pedagogům nabídnout. V současné době se u nás začíná rozvíjet trend již zmíněných „dětských muzeí“. Ta si kladou za cíl zejména spolupráci se školou a mladým návštěvníkem, aby u něho mimo jiné zvýšila i do budoucna zájem o zajímavosti zde nabízené, o práci tamních pracovníků a o muzea a galerie jako zdroje zajímavých informací vůbec.

Je tedy zcela zřejmé, že děti na prvním stupni základního vzdělávání, tedy děti od 7 do 12ti let, nelze zaujmout nějakou nezáživnou prohlídkou nic neříkajících exponátů či obrazů, ve kterých nevědí, co hledat a hlavně, jak hledat.

Aby se toto vše změnilo, začínají tedy vznikat tzv. dětská muzea nebo dětské ateliéry. Muzea a galerie systematicky připravují programy pro žáky všech stupňů vzdělávání. Používají nejrozličnější metody a formy vzdělávání. Přizpůsobují své programy pro osnovy škol a propojují (integrují) do nich různé předměty, podle možností a dané expozice. Ve většině se vyskytuje výtvarná tvorba, vlastivědná, přírodovědná či jazyková část.

Programy jsou vhodné pro uvedení do učebního problému, který se má v daném období probírat. Mohou být však i jeho shrnutím, jako zpětná vazba či zážitkové upevnění problému, případně mohou být použity jako doplňující učivo.

Jednou z vhodných forem pro školní návštěvu muzea je i projektová výuka, která je typická pro Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání. Návštěva muzea je vhodná jako jedna z částí projektu, případně i jeho základní část či tzv. odrazový můstek pro spuštění projektu nebo naopak jeho závěrečná část. Některé programy, které jsou v muzeích a galeriích již zavedeny, jsou tak propracovány, že by se mohly brát i jako samotný krátkodobý projekt.

Časová dotace programů nabízených v muzeích a galeriích bývá obvykle uzpůsobena tak, aby žáci byli schopni dokončit svou rozdělanou práci v klidu, bez časového stresu a nervozity. Například v galerii v Uherském Hradišti je časová dotace programu v rozmezí 60 až 120 minut. U jiných programů, například sezónních – vánočních, velikonočních, aj. (v Rožnově pod Radhoštěm, v Kroměříži...), je časová dotace omezená, aby se vystřídal co nejvíce škol, které si daný program objednaly. Časová dotace, stejně jako metody či formy používané v muzeích a galeriích, nelze přesně specifikovat. Je to ryze subjektivní

záležitost tvůrců programu a pedagogických pracovníků muzea. Záleží opět na mnoha okolnostech, na zaměření programu, na kreativitě pracovníků, mnohdy i na domluvě se školou atd.

3.7. Teoretické metodické zpracování muzejního nebo galerijního programu⁷.

Než se odborní pracovníci muzea pustí do zpracování nějakého programu, musí si ujasnit několik věcí. Jednou ze zásad je, ujasnit si cílovou skupinu. Tj. zamyslet se nad tím, pro koho bude program určen, případně jej uzpůsobit tak, aby se pro jednotlivé skupiny dal obměnit. Tedy tak, aby se při něm stejně bavily děti z mateřských škol, jako žáci vyšších stupňů vzdělávání. Pro pracovníky muzeí a galerií to může být vcelku zapeklitá otázka k zamýšlení, protože každá cílová skupina má spoustu podskupin. Jinak se baví děti a mládež z klasických škol základního vzdělávání, jinak se baví děti s nějakým zájmovým zaměřením (např. sportovní), ale jsou zde i děti s různým handicapem, kterým je nutno uzpůsobit přístup do muzea a pedagogický přístup vůbec.

V České republice se pedagogičtí pracovníci obvykle spoléhají na vlastní úsudek a vzpomínky na své dětství nebo dětství svých ratolestí. Případně se spoléhají na výzkumy ze zahraničí. Za tím vším obvykle stojí nedostatek peněz a pedagogických pracovníků, kteří by aktuálně získávali objektivní informace o cílových skupinách a podskupinách. Tedy o jejich zájmech, sociálním chování, schopnostech přijímat nové informace, způsobu trávení volného času apod.

Dalším problémem, kterým by se měly muzea a galerie zabývat, je komunikace. Jak komunikovat s žáky prvního stupně? Děti mají naprosto odlišné myšlení než dospělí. Mají také omezenou slovní zásobu, a nelze tedy s nimi komunikovat jako s dospělým. To znamená, že nám nejsou co platné sáhodlouhé proslovy plné odborných termínů, jež jsou sice velmi poučné, a co do množství informací neskutečně zajímavé, nicméně žáci se u nich nudí. Je to samozřejmě dáno tím, že jim nerozumí, také potřebují často střídat aktivity, protože u něčeho jen tak nevydrží. Na druhou stranu nelze „stejným jazykem“ hovořit s žáky 1. ročníku i 5. ročníku. Zatím co pátáky můžeme již lehce odkázat na různé publikace a pracovní listy obsahující delší psaný projev, prvňáčkům musíme ještě vše vysvětlovat, protože ve čtení většina z nich není zběhlá.

Neakceptování tohoto problému vede k neefektivnímu vynakládání sil a finančních prostředků. Stává se ztrátou času, protože žáci, kteří se zúčastní takového programu, odchází z muzea stejně znudění, jakoby byli jen na obyčejné, nic neříkající prohlídce expozice.

Jedním z cílů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva kultury je zřídit samostatný bakalářský studijní obor Muzejní pedagogika. Momentálně však již fungují metodická centra. Pro příklad uvedu vývoj vzdělávací činnosti a také vzdělávací programy Západočeské galerie v Plzni, jejichž autorkou je paní Mgr. Marcela Štýbrová (a kol. ZČG).

Systém vzdělávacích programů Západočeské galerie v Plzni a činnost metodického centra

Výchozí situace:

Západočeská galerie v Plzni realizovala již v 2. polovině 80. let tzv. „komponované výukové pořady“, které propojovaly výstavní činnost galerie s tématickými návštěvami školních tříd. Tyto pořady navazovaly na školní osnovy, využívaly mezipředmětových vztahů (např. výtvarné výchovy s literaturou, hudební výchovou, dějepisem..) a tvořily systém vzdělávání v galerii, který zahrnoval předškolní děti, 1. a 2. stupeň základní školy, středoškolskou i učňovskou mládež. Programy byly realizovány s vědomím důležitosti spolupráce galerie a školských zařízení, leč „intuitivně“, bez zkušeností obdobně zaměřených institucí, bez jakýchkoli informací ze zahraničí týkající se oblasti práce s návštěvníkem, „svépomocí“, s minimálním materiálním zajištěním a technickým vybavením. Přesto se staly důležitým odrazovým můstkem i základem pro budoucnost.

Po výrazných změnách společenských i ekonomických se podařilo na tuto tradici navázat až v polovině 90. let. Velmi důležitou roli zde sehrála nabídka Nadace OPEN SOCIETY FUND a možnost zapojit se do programu „Brána muzea otevřená“. Díky koncepci tohoto programu, která poskytla muzejním pracovníkům několikaleté metodické zázemí, nové informace, vědomosti i kontakty potřebné k rozvíjení vzdělávacích aktivit v našich muzeích a galeriích a zejména díky finanční podpoře nadace, realizovala Západočeská galerie několik vzdělávacích projektů pro děti a mládež.

Využili jsme veškerého potenciálu galerie - sbírky, jako předmětu objektového učení

- odborných vědomostí i kontaktů
- personálního a prostorového zázemí
- autentického prostředí jako místa získávání zážitků, vzájemného setkávání, komunikace a dialogu
- prostoru bez bariér přístupného pro všechny
- profesionálního renomé
- tradice galerijních aktivit

k tomu, abychom „oživili“ galerijní prostory a nabídli je jako alternativní místo dalšího vzdělávání.

Všechny programy byly připravovány jako cykly – měsíční či celoroční, se záměrem vytvořit soustavnou koncepční nabídku školám všech typů, strukturovanou pro konkrétní cílové skupiny, s přihlédnutím k jejich možnostem i potřebám. Jednalo se o:

- Cyklus konstruktivistických programů se sbírkami Náprstkova muzea v Praze, zaměřených na multikulturní výchovu a určených 2. stupni základních škol a gymnáziím (tento projekt se stal modelem „přenositelného“ vzdělávacího programu, který je možné uskutečnit na základě zápůjčky sbírkového fondu mezi dvěma kulturními institucemi typu muzea).
- Cyklus interaktivních programů pro děti z mateřských škol a 1. – 3. ročníky základních škol v expozici Českého umění 19. století, zaměřené na první setkání nejmenších návštěvníků s originálním uměleckým dílem za využití různých druhů aktivit (výtvarných, literárních, hudebních, dramatických), umožňujících hlubší zážitek ze zkoumaného díla.
- Cyklus artefaktických dílen pro handicapované děti ze speciálních škol pro slabozraké a hluchoněmé, pro děti z dětského domova a Dětského diagnostického ústavu v Plzni, zaměřené na sebepoznání a hledání nových možností komunikace, pro studenty Pedagogické fakulty i učitele plzeňských škol.
- Realizace souboru pracovních listů k expozici Českého umění 19. století ZČG v Plzni, určených čtyřem cílovým skupinám dětí a mládeže od 6 do 18 let a jejich pedagogům jako metodická pomůcka k aktivní práci s expozicí – ať už přímo ve výstavním prostoru nebo následně po návštěvě galerie ve škole či doma.

Při realizaci programů jsme zjistili, že „hlad“ po těchto typech vzdělávacích aktivit je ze strany škol veliký – díky nečekanému zájmu se programy dočkaly svého pokračování.

A nejen to, díky postavení Západočeské galerie v lokalitě města Plzně a Plzeňského kraje se nám podařilo svou činnost propojit s aktivitami škol různých typů, Západočeské univerzity, Pedagogického centra v Plzni, vzdělávacího programu „Začít spolu“ i s kulturně-vzdělávacími zájmy Magistrátu města Plzně, který podpořil pokračovací program v expozici – zážitkovou dílnu pro rodiče s dětmi, nazvanou „SPOLU A S OBRAZY“, finančním grantem.

Všechny tyto skutečnosti nás vedly k úvaze systematicky pokračovat v dosavadní činnosti, zúročit nabyté zkušenosti, prohloubit systém spolupráce se školami, dát mu oficiální platformu a působit v oblasti mimoškolního vzdělávání v galerii jako metodické školící středisko, poskytující modelové programy jako příklady výchovně – vzdělávací práce s veřejností a možností propojení galerijních a školních aktivit na různých úrovních.

Program BRÁNA MUZEA OTEVŘENÁ, pořádaný nadací Open Society Fund Praha, inicioval a finančně podpořil vznik tzv. Metodických vzdělávacích center v českých muzeích a galeriích. Vznikla tak síť sedmi funkčně spolupracujících středisek, zaměřená na nejrozličnější aspekty muzejního vzdělávání – mezi ně se řadí i Metodické centrum výchovně-vzdělávacích aktivit Západočeské galerie v Plzni.

Cílem Metodického centra Západočeské galerie je:

- systémová práce, zaměřená na výchovu uměním a interpretaci výtvarného díla, směřující k začlenění mimoškolní výuky v galerii do vzdělávacích plánů různých typů škol – mateřských, základních, speciálních i vysokých.

Záměrem Metodického centra Západočeské galerie a jeho dílčími cíli je:

- prezentovat své vzdělávací aktivity, zaměřené na konkrétní cílové skupiny předškolní a školní mládeže formou seminářů i aktivních dílen pedagogům i kolegům z ostatních galerií a muzeí v ČR.

- budovat a prohlubovat systémovou spolupráci s různými typy škol v Plzni a Plzeňském kraji, včetně speciálních (školy pro zrakově a sluchově postižené děti, pomocná škola, dětský diagnostický ústav) i vysokých (Západočeská univerzita v Plzni), s Pedagogickým centrem v Plzni, Odborem školství a kultury krajského úřadu i vzdělávacím programem „Začít spolu“.

- stát se školícím a konzultačním střediskem pro studenty nejen výtvarných oborů Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, vytvářet

manuály k uskutečněným projektům, poskytovat ke studiu metodické materiály, videotéku vzdělávacích programů i tituly příruční knihovny.

Metodická centra vznikla proto, aby se jejich působením zmírnila propast mezi „poučenými“ a „nepoučenými“ muzei a galeriemi v oblasti výchovně vzdělávací práce s veřejností. (Protože ne všechny měly možnost zapojit se např. do programu Brána muzea otevřená, dozvědět se o aktuálních změnách v našem vzdělávacím systému a umět na něj reagovat – uvědomit si své začlenění do vzdělávací soustavy, hledat vyhovující vztah muzea a školy, založený na oboustranné profesionalitě, vstřícnosti a partnerství, chápat vzdělávání v muzeu jako činnost, která neoddělitelně souvisí s jeho hlavními funkcemi a v té souvislosti počítat ve struktuře organizace se systémovým místem pro vzdělávacího pracovníka).

Působení metodických vzdělávacích center je výhodné pro muzea samotná, která mohou přesně zacílit svoje programy pro odbornou i laickou veřejnost:

- pro školy (přípravou zajímavé a obohacující výuky s využitím mezipředmětových vztahů)
- pro pedagogy (nabídkou tzv. dalšího vzdělávání, zvyšujícího jejich odbornost)
- pro kolegy z ostatních muzeí a galerií (čerpají z jejich zkušeností, inspirují se připravenými materiály)

Přestože konkrétní náplň jednotlivých center je odlišná, mají stejný záměr

- zkvalitnit muzejní vzdělávání v České republice.

Formy činnosti Metodického centra Západočeské galerie:

3 základní okruhy (podle cílových skupin):

1. semináře, dílny a animace pro studenty FPE ZČU

Naše vzdělávací programy ve stálé expozici pravidelně navštěvovali studenti učitelských oborů Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni v rámci své náslechové i výstupové praxe; studenti oboru „Manažer výtvarné kultury“ byli též formou metodických seminářů seznamováni s přípravou a tvorbou projektů, s organizačními a realizačními problémy, které galerijní pracovník řeší, s navazováním partnerské spolupráce i s hledáním finančních zdrojů. Na základě dohody mezi Západočeskou galerií a katedrou výtvarné kultury FPE ZČU se

podářilo zkoordinovat dílčí vzdělávací program galerie s přípravou budoucích učitelů i manažerů výtvarné kultury a začlenit tzv. „galerijní praxi“ do systému povinných praxí studentů výtvarných oborů. V současné době využívají studenti v jednotlivých ročnících tuto nabídku:

1. Seminář o systému výchovně-vzdělávacích aktivit galerie
2. Seminář o metodice konkrétních programů, určených dané cílové skupině
3. Aktivní absolvování interaktivního programu v expozici v asistentské roli

(V průběhu školního roku se přihlašují na jednotlivé typy programů dle harmonogramu galerie – na jednom programu s účastí 20 dětí praktikuje maximálně 5 studentů)

4. Absolvování artefietické dílny, zaměřené na sebereflexi a zlepšení komunikace
5. Plánovaná návštěva expozice s konkrétní školní skupinou dle pracovního listu
6. Příprava a realizace vlastní animace pro konkrétní školní skupinu na vybrané proměnné výstavě s využitím konzultace u odborného pracovníka galerie
7. Speciální trénink manažerů výtvarné kultury v oblasti komunikace s médii, tvorby propagačních materiálů, organizace a instalace výstav, průzkumu návštěvnosti, tvorby projektů a hledání finančních zdrojů, pomoc při realizaci galerijních akcí

Tato konkrétní nabídka realizace „galerijní praxe“ umožní studentům rozšířit své kompetence v oblasti výchovy uměním a artefietiky jako jejího specifického „zážitkového“ přístupu.

2. semináře a dílny pro učitele (zejména plzeňských škol) v rámci dalšího vzdělávání:

Podmínkou k účasti na galerijním programu se školní skupinou je pro učitele zároveň aktivní absolvování dílny. Tyto dílny umožní učitelům „zažít si na vlastní kůži“ příslušný způsob práce s uměleckými díly, seznámit se s alternativními metodami učení v jiném, než školním prostředí, bezprostředně reagovat na problémy, vyměnit si zkušenosti s ostatními kolegy a následně pak aplikovat získané dovednosti a nové interaktivní přístupy i ve školní výuce. Učitelům jsou rovněž poskytnuty jednoduché pracovní materiály i soubory pracovních listů, které jim usnadní navázat na program v galerii, řešit vyplývající úkoly a pokračovat v práci i ve škole. Semináře – dílny pro učitele k interaktivním programům v galerii jsou po dohodě začleněny v nabídce Pedagogického centra v Plzni v rámci dalšího vzdělávání učitelů.

3.Semináře a dílny pro ostatní pracovníky muzeí a galerií:

Během 1,5 roku činnosti Metodického centra ZČG byly uspořádány již 3 odborné semináře, které se zaměřily na možnosti využití ARTEFILETIKY jako specifické oblasti výchovy uměním jak v galerijním, tak i ve školním prostředí. Tyto praktické semináře, při nichž mají účastníci možnost sami absolvovat konkrétní dílnu, získat materiály k programu (manuály se scénářem, pracovní listy), jsou podpořeny též teoretickými přednáškami z oboru artefiletiky a metodickými rozbory aktuálních dílen, jež byly realizovány v ZČG pro různé cílové skupiny a které lze shlédnout na videozáznamu.

Západočeská galerie v Plzni získala v roce 2003 akreditaci MŠMT na vzdělávací programy Metodického centra v rámci projektu „Brána muzea otevřená“.

Za jejich absolvování formou dílen a seminářů udělujeme učitelům, galerijním pracovníkům i studentům FPE ZČU certifikát o rozšíření vzdělávacích kompetencí v oblasti výchovy uměním. (V r. 2003 bylo uděleno celkem 75 certifikátů)

Pokračující aktivitou Metodického centra ZČG je projekt, určený učitelům základních a speciálních škol v Plzni jako alternativní forma dalšího vzdělávání, zaměřený na aplikaci Rámcového vzdělávacího programu (tedy nového státního dokumentu pro základní vzdělávání) pro oblast Umění a kultura v propojení s mimoškolní výukou v galerii. K tomuto projektu, který byl opět podpořen finančním grantem nadace OSF Praha a je realizován ve spolupráci s Pedagogickým centrem v Plzni, jsme přistupovali tak, aby odpovídal nové kurikulumní reformě, byl zařazen do systému, s kvalitními výstupy a aby podíl účastníka na tvorbě projektu byl co nejvyšší. Projekt bude probíhat jako cyklus seminářů, dílen a odborných konzultací, do kterého jsou zapojeny tři pětičlenné týmy pedagogů (aprobace Vv,Hv) z různých typů plzeňských škol. Projdou školením lektorů (ZČG, VÚP Praha) i programem k aktuální výstavě v galerii tak, aby získali informace, podněty i inspiraci k tvorbě vlastních školních vzdělávacích programů (postaru „osnov předmětu výtvarná výchova“), do nichž budou pravidelně a koncepčně zařazovat návštěvy galerie se školními skupinami. Výstupem našeho vzdělávacího cyklu bude metodika (forma skriptu), která se stane názornou pomůckou jak pro učitele, tak pro galerijní pracovníky a samozřejmě

i pro studenty výtvarných oborů pedagogických fakult. Očekáváme, že tento projekt „prověří“, do jaké míry a jakým způsobem lze propojit vzdělávací aktivity galerie a školy.

Shrnutí: Co je cílem tohoto projektu?

- prohloubit odborné, metodické i organizační kompetence učitelů a rozvíjet dovednosti potřebné pro týmovou práci
- připravit učitele na tvorbu školních vzdělávacích programů se zaměřením na oblast Umění a kultura
- využít potenciálu galerie jako alternativního místa pro další vzdělávání a vytvořit modelovou koncepci „galerie jako prostor spolupráce“. Tento model nabídnout všem srovnatelným krajským galeriím a muzeím umění jako jeden z možných přístupů k interpretaci výtvarného umění a logicky navazujícím možnostem systémové spolupráce kulturních a vzdělávacích institucí na regionální úrovni.

Mgr. Marcela Štýbrová – text k prezentaci na Grémiu RG ČR, květen 2004

4. PILOTNÍ PROJEKT NADACE OPEN SOCIETY FUND PRAHA - BRÁNA MUZEA OTEVŘENÁ

Během své práce jsem narazila na knihu s názvem „Brána muzea otevřená“. Ta mapuje pilotní projekty muzeí a galerií určené pro děti a mládež v rozmezí od mateřských škol až po středoškoláky. Mimo jiné tento projekt počítal i s žáky vysokých škol, jimž umožňoval získávat praktické zkušenosti, kterých mohli využít pro zpracovávání vlastních projektů ve spolupráci s muzeem a galerií. Je to tzv. metodický materiál, doporučený Ministerstvem kultury a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Uskutečnění celého projektu a následně i knihy „Brána muzea otevřená“ finančně podpořila a zastřešila „Nadace Open Society Fund Praha“. Ta vznikla v roce 1992 a podporuje také celou řadu dalších neziskových organizací.

Cílem samotného projektu „Brána muzea otevřená“ bylo vytvoření vztahu muzea a místního společenství a vyzkoušet, zda je možné rozšířit zájem veřejnosti o regionální a městská muzea v ČR. Soustředil se na projektovou výuku v muzeích pro menší sociální skupiny. Kniha samotná obsahuje 150 projektů, které byly v rámci projektu „Brána muzea otevřená“ vyzkoušeny.⁸

5. POROVNÁNÍ POSTUPŮ, METOD A FOREM VZDĚLÁVÁNÍ V MUZEU A GALERII

Práce s dětmi v muzeu a galerii se ve své podstatě příliš neliší. Lze zde použít stejné didaktické metody i formy. Žáci mohou zpracovat téma či jednotlivé náměty, které muzeum a galerie nabízí, s pomocí pedagogického pracovníka, výtvarným, dramatickým, naučným nebo různě kombinovaným způsobem. Rozdíl v práci obvykle záleží na nápaditosti a kreativnosti pedagogického pracovníka. Na cíli, jehož chce dosáhnout, ale i na domluvě s učitelem či školou obecně a samozřejmě na finanční situaci muzea a galerie, což je stránka která bývá obzvláště ožehavým tématem.

Toto jsou obecné podmínky, které platí, jak v muzeu tak v galerii. Jde-li však o přímý rozdíl práce mezi muzeem a galerií, musíme se především zamyslet nad obsahem dané expozice, na kterou je program vymyšlen. Například v muzeu platí všeobecné pravidlo, že zde bývají programy vzdělávacího rázu a výtvarná díla jsou spíše zpestřením programu, případně jsou nástrojem k utužení znalostí, jež žáci získávají. Mohou mít i oddechový charakter nebo je cílem muzejního pedagogického pracovníka, aby zvládli některou z technik prací, které např. používali lidé v jisté konkrétní době nebo která byla charakteristická pro lidovou kulturu a která se dnes používá jen zřídka nebo vůbec ne.

Práce v galerii, na druhou stranu, bývá obvykle zaměřena ryze výtvarně a vzdělávací či jiné činnosti jsou zase pouze okrajové. V galerii se obvykle galerijní pedagogický pracovník snaží žáky seznámit s výtvarnými technikami, s kompozicí, způsobem používání barev, případně s dílem významných autorů. Často pracuje pouze s částí expozice, dokonce se stává, že pracuje pouze s jedním výtvarným dílem – obrazem či sochou. Galerie často využívají i historických památek ve městě (malování památek...), kresbu vitráží... Podle charakteru obrazu nebo výstavy, může být program přizpůsoben naučnou formou apod.

Práci s dětmi se v muzeích a galeriích věnují převážně odborní pracovníci: etnografové, historici, archeologové, kteří nemají pedagogické vzdělání. Ve většině muzeí to jsou pracovníci, kteří tuto činnost mají při své profesi jako doplňkovou. Jejich aktivity převážně závisí na jejich zájmu o děti, kterým se ovšem musí věnovat podstatně jiná péče než dospělým. Dobré propojení škol a kulturních institucí je možné pouze ve velmi těsné spolupráci a vzájemném respektování zúčastněných stran.

Obuvnické Muzeum ve Zlíně sestavilo program „Jak šly boty do světa“. Měl seznámit žáky 1. stupně základní školy s historií obouvání. V současné době již tento program nefunguje. (viz příloha)

Ve zlínském zámku zase představili programy Filmové putování s dráčetem, který je určen pro děti 4. – 6. ročníku základní školy. Navazuje na program Hrátky s Ferdou mravencem. Ten je pro děti předškolního věku až třetího ročníku základní školy. Navazuje na stálou expozici. Seznamuje děti s filmovými žánry... (viz příloha)

Dalším programem, který se zúčastnil projektu Nadace Open Society Fund je program Vidět daleko a dojít tam – není totéž... Jedná se o program představující cestovatele Jiřího Hanzelku a Miroslava Zikmunda. Tento program má tři části. Konkrétně tato je pro žáky gymnázií. (viz příloha)

5.1.1 Souhrn Programů

Programy Muzea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně jsou součástí jejich dlouhodobého projektu „Muzeum škoře“. Projekt počítá s tím, že si pedagogové mohou vybrat, zda chtějí absolvovat se svými žáky výstavu samostatně, přičemž zde žáci mohou zdarma obdržet pracovní list nebo je může výstavou provést muzejní pedagog, který se bude dětem věnovat po celou dobu speciálního programu, který byl pro žáky sestaven obvykle podle pracovních listů a doplněn o další zábavné i didaktické hry.

Programy vztahující se ke stálým expozicím jsou:

„Hrátky s Ferdou mravencem“

Pro děti předškolního věku a pro 1. a 2. ročník ZŠ

Integrace předmětů: prvouka, výtvarná výchova

Doba trvání: 90 minut

Expozice zlínského filmového studia na Kudlově. Seznámení s animovanými postavkami pohádek, které v tomto studiu vznikly. Filmové ukázky, řešení výtvarných úkolů z pracovního listu

„Filmové putování s dráčetem“

Pro žáky 4. – 6. ročníku ZŠ

Integrace předmětů: vlastivěda, dějepis, občanská výchova

Doba trvání: 90 minut

Seznámení s historií zlínského filmového studia, seznámení s filmovou technikou.

Součástí jsou pracovní listy.

„Hrajeme si na cestovatele“

Pro žáky 5. ročníku ZŠ

Integrace předmětů: vlastivěda

Doba trvání 90. minut

Opakování znalosti světadílů na mapě a další zajímavosti, seznámení s významnými osobnostmi zlínského regionu – cestovateli Jiřím Hanzelkou a Miroslavem Zikmundem.

Na tento program navazují „cestujeme s inženýry Hanzelkou a Zikmundem“ a „Vidět daleko a dojít tam – není totéž“, což jsou programy pro druhý a třetí stupeň, jež mají prodlouženou dobu trvání na 90 – 120 minut.

„Tenkrát na starodávném venkově aneb Jak si děti dříve hrávaly“

Pro žáky 3. až 5. ročníku

Integrace předmětů: český jazyk, čtení a literární výchova, prvouka, vlastivěda ⁹.

5.1.2 Vybraný program – Tenkrát na starodávném venkově aneb Jak si děti dříve hrávaly

Zlínské muzeum má i další programy. Jedním z nich je i „Tenkrát na starodávném venkově aneb Jak si děti dříve hrály“. Je věnován rodáku z Mladcové, což byla vesnička, která se již stala předměstím Zlína. Tímto rodákem není nikdo jiný než František Bartoš, učitel a etnograf. Žáci se zde dozvídají o jeho práci, životě, nejznámějších osobnostech té doby, s nimiž se František Bartoš stýkal, o věcech, které ho obklopovaly... Také se dozví různé zajímavosti o Zlínském regionu, řeší i jednoduché matematické úkoly, procvičí si postřeh a další. Zejména je však program zaměřen na výchovu českého jazyka. Pro žáky jsou zhotoveny pracovní listy zahrnující jedenáct úkolů týkajících se zejména českého jazyka, ale i výtvarné výchovy, prvouky, regionální výchovy. Mají

specifický formát velikosti cca 10 x 30 cm. Pracovní listy si děti nechávají. Je zde ale část, na kterou se píše odpovědi. Ta slouží také jako výherní tiket. Poté, co ji žáci vyplní, jednoduše ji odtrhnou nebo odstříhnou podle vyznačených čar. Na konci každého školního roku je vylosován a odměněn jeden výherce.

Program: Zúčastnili se ho žáci 4. ročníku z vesnice Štípa. Pedagogické vedení - animátorka paní Mgr. Markéta Pavlišťíková⁹.

Úvod:

Uvedení do pamětní místnosti Františka Bartoše (FB). Motivací byly tzv. „otázky pro detektivy“: O čem si myslíte, že se budeme dneska bavit? Tuto otázku zodpoví žáci obvykle velmi jednoduše, protože si o návštěvě muzea povídají s paní učitelkou ještě ve škole. Další otázka se vztahuje k bydlišti FB. Žáci mají možnost rozhlédnout se po místnosti na nejrůznější spisy, fotografie, plakáty, je zde i busta FB. V tomto případě žáci velmi rychle otázku zodpověděly. V té souvislosti žáci řešily otázku, kde Mladcová je a zda byla vždy součástí Zlína. Je zde obraz Zlína z devatenáctého století (1846). Žáci řeší otázku, co se ze starého Zlína dochovalo do dnešní doby. Správně odpovídají, že se zachoval kostel, kašna, dále animátorka doplní, že se dochovaly i sochy na náměstí, a že kašna byla původně na jiném místě. Mezi odpověďmi se objeví i „To muzeum“. (= přesná odpověď žáků) Tuto odpověď animátorka obzvláště pochválila a zodpověděla i všetečný dotaz jak je možné, že je muzeum v zámku, když ta budova, ve které se nachází vůbec jako zámek nevypadá, protože nemá žádné věže. Po té animátorka dala další otázku pro detektivy. „Kolik bylo FB let, když malíř domaloval tento obraz?“ Podle roku narození, který mohli žáci najít na bustě FB a roku napsaném pod obrazem všichni správně odpověděli, že mu bylo devět let. (integrace matematiky).

Další otázka pro detektivy zněla: „Jaké měl FB povolání?“ Kdo zjistil, pošeptal odpověď animátorce do ucha. Někteří žáci pouze hádali. Správná odpověď byla „učitel“. Dívka, která první našla odpověď, ji směla oznámit všem nahlas. Potom žáci odpovídali na oddychovou otázku, jaké mají rádi předměty ve škole. Jejich odpovědi zněly: přírodovědu, matematiku, tělocvik..., ale také přestávky. Touto otázkou chtěla animátorka navést žáky plynule na to, že FB byl učitel českého jazyka, a zeptala se, zda tento předmět mají rádi. Všechny odpovědi byly negativní. Proto jim animátorka slíbila, že jim ukáže zábavnou češtinu.

Ještě předtím se však žáci dozvěděli, co je to nářečí, a že FB napsal některé dialektické slovníky. Měli uhádnout podle ukázky, kde se mluví takto: „Kde ste bele? Me zme meslele, že ste se vemlele!“ Správná odpověď byla „Haná“. Nikdo z žáků to však netušil, tato řeč se jim zdála velmi legrační. V souvislosti s tím byl zmíněn i pro žáky známější ostravský dialekt.

Další otázka pro detektivy: „S kterým známým českým hudebním skladatelem se FB znal a spolupracoval s ním?“ Žáci měli k dispozici pamětní síň, nicméně se opět našli tací, kteří hádali (Antonín Dvořák, Bedřich Smetana). Správnou odpověď opět našla dívka. Zněla: Leoš Janáček.

Posledním úkolem měla být hádanka, co je malá dřevěná krabička. Ta ovšem z expozice zmizela neznámo kam, proto animátorka zvolila náhradní předmět jímž bylo harmonium. Jeden chlapec, „třídní bavič“, odpověděl lehce změněným hlasem: „Klavír neboli piáno!“ „...neboli harmonium!“ doplnila ho animátorka.

Ještě předtím, než animátorka položila poslední otázku, zdali si chtějí „děcka“ něco zahrát, která splnila mimořádný ohlas, protože, jak se zdálo, tato část nebyla pro žáky tolik zábavná a mnozí si jen procházeli expozici a neúčastnili se připravených aktivit, měli žáci možnost se na cokoliv zeptat, či prohlédnout si blíže věci, které je zaujaly.

Tato úvodní část trvala cca 20 minut.

Hlavní část:

Následně dostali pokyn, aby se přesunuli do prostornější místnosti. Tou byla provizorně expozice cestovatelů Hanzelky a Zikmunda. V prostorách určených pro přednášky a realizace programů muzea byla v té době výstava plazů.

Před začátkem druhé části programu si žáci udělali kratičkou přestávku, aby se mohli napít, případně trochu posvačit.

Druhá část byla uvedena otázkou: Čím byste chtěli být, až budete velcí? (doktorem, zvěrolékařem...), Jeden chlapec odpověděl, že by chtěl být zloděj. Animátorka ho nechtěla nijak napomínat, nicméně na něho chtěla nějak výchovně zapůsobit. Proto alespoň prohlásila: „Doufám, že tě brzy chytí a zavrou do vězení, abys nemohl lidem škodit!“

Potom žáci poslouchali, jak se žilo dřív, odpovídali na doplňující otázky: Kam se chodilo nakupovat – zda byly nějaké supermarkety; jak vypadaly tehdejší cesty, čím se jezdilo. Co patřilo k chalupě (odpověď zněla hospodářství), děti odpovídaly: pole, zahrada, majetek...; Co dělaly děti? „Nechodily do školy! Pracovaly na poli!“...(doplnění animátorkou – pásly dobytek, husy, krávy...).

Jedna z her byla předvádění řemesel. Úkolem bylo vymyslet si nějaké staré řemeslo a pantomimicky předvést tak, aby ho ostatní uhodli. Žáci si ještě připomněli, co je to pantomima. Proto, že se objevily i dotazy, zda to musí být pouze stará řemesla a jestli si můžou vymyslet i nová, povolila animátorka výjimečně a také na zkoušku, i novodobá řemesla, ale preferovala ta stará. Tato aktivita byla pro žáky velmi poutavá. Strávili s ní více času, než bylo původně plánováno.

První ukázka byl již zmíněný zloděj. Zde dala již i paní učitelka najevo, že je to nevhodné, a že se jim to „moc nepovedlo!“ Další povolání byl plastický chirurg, modelky, zemědělec (zde se žáci dozvěděli, že se mu dříve říkalo i rolník), vozka nebo-li kočí, dráb, dřevorubec, tanečnice (objevili se i dohady, že dívky, které tanečnice předváděli, šlapou „víno“ nebo zelí), posel (který z počátku vypadal jako šasek nebo rytíř), lovec, rozhodčí, popelář...

Po této aktivitě, která musela být kvůli časovému tlaku ukončena dříve, ačkoliv se děti velmi dobře bavily, byly rozdány pracovní listy. Žáci si společně přečetli úvod (střídali se ve čtení). Měli za úkol napsat jméno, příjmení, školu a třídu na uvedené řádky.

Každý úkol jim byl přečten a vysvětlen, veškeré dotazy byly zodpovězeny. I slova, která by žáci nemuseli znát.

Prvním úkolem bylo napsat nějaký jazykolam. „Znáš nějaký jazykolam? Napiš ho!“ Pro ukázku si přečetli jazykolam, který napsal František Bartoš, a který byl uveden v pracovním listu: „skákalo psisko přes příkopisko, přes pcháč, přes rozsocháč, přes Nevyhnálovo humno.“ Společně si vysvětlili, co je to „psisko“, „příkopisko“, „pcháč“, „rozsocháč“ a humno. Většinu žáci odvodili. Slovo „humno“ znala pouze jedna dívka. „zahrada za barákem“

Jazykolamy vymýšleli každý sám. Poté bylo vyvoláno několik žáků, kteří své jazykolamy přečetli ostatním (př. Nejkulat'oulinkatější kulička; Pudl si prdl; Tři tisíce tři sta třicet tři stříbrných stříkaček...)

Druhý úkol: „Dovedeš si vymyslet vtipnou větu, která by se skládala ze slov začínajících na stejné písmeno? Napiš ji.“ Pracovní listy opět obsahují malou ukázku, kterou přečetla animátorka (pro urychlení programu). Žáci měli povoleno používat i předložky, které nezačínají na písmenko, které si vyberou. Podmínkou byla nejméně tři slova. Na splnění úkolu měli cca 3 minuty. Na podnět paní učitelky četl každý žák, co vymyslel, i v případě, že větu nedokončil. Ostatní žáci nebo i paní učitelka mu případně pomohli větu dokončit. Příležitosti použít

spojku začínající na jiné písmeno nikdo nevyužil. (př. Bábě bublá bublanina. Zahradník zasadil zeleninu. Pekařka používala prášky proti prostatě.)

Třetím úkolem byla ryze samostatná práce. Šlo o tajnou řeč neboli rébus. Zadání říká, že velmi oblíbenou zábavou zlínských chlapců bylo mluvit tajnou „převrácenou řečí“. Chlapci dovedli touto řečí mluvit tak plynně, že jim nezasvěcení vůbec nerozuměli. Říkali si mezi sebou: UKNAJ, ĎOP ÚNMES ASELOD! – OC MAT? – MÍV MAT CHOKÁTP O, ELA JAKÍŘEN CIN IVOFEZOJ! Vyluštíš tento rozhovor dvou chlapců? Zapiš ho.

Žáci samostatně vyluštěli hádanku a správnou odpověď šli ukázat animátorce. Paní učitelka vybere jednoho, kdo smí přečíst odpověď ostatním. Při této aktivitě byl v místnosti naprostý klid a žáci byli mimořádně zabráněni do práce.

Čtvrtý, pátý a šestý úkol seznamuje žáky s nářečím zlínského okolí a se slovy, která byla již dávno zapomenuta. Mají zde zakroužkovat správnou odpověď a), b), c)

4. Co to znamená

Příkopisko

- a) pomůcka ševce ke zhotovování kopyta na boty
- b) umělá prohlubeň v půdě (např. podél cesty)
- c) druh nářadí

Toto slovo se nachází v jazykolamu, který si žáci říkali jako příklad k prvnímu úkolu. Pokud tedy dobře poslouchali a mají dobrý postřeh, nemají problém s odpovědí.

5. Co to znamená

Prachová peřina

- a) ložní přikrývka plněná jemným peřím, např. husím
- b) peřina plná prachu
- c) peřina, v níž byly ukryty „prach“ – peníze

6. Co to znamená

vidle

- a) pořádná palice
- b) velká vařečka na míchání povidel
- c) ruční nářadí s dlouhými hroty na konci

Tyto poslední tři aktivity byly již pro žáky zdlouhavé, a proto začínali být neklidní. Animátorka tedy s pomocí paní učitelky zkontrolovala správné odpovědi

žáků a vložila do programu soutěž založenou na stejném principu jako při 4. 5. a 6. úkolu.

Soutěžili chlapci proti děvčatům. Vybral se vždy zástupce z řad chlapců a děvčat. Oba měli na zemi rozloženy kartičky a), b), a c). Chlapci modré, děvčata červené. Opět měli hádat, co znamená nějaké slovo ze zlínského nářečí. Ostatní nesměli zástupcům napovídat.

Co znamená PSÍRŇA

a) psí bouda

b) legrace

c) psí útulek

Otázek bylo celkem sedm, vždy byl vybrán jiný zástupce. Po šestém úkolu byl stav nerozhodný. Slovo HUČNICA rozhodlo. Vyhrály dívky, jejichž zástupkyně správně uhodla, že je to silnice (protože to na ní údajně tzv. hučelo). Chlapci si mysleli, že hučnica je bystrý potok.

Dalšími slovy, která žáci hádali byly ROZGÁBIT (otevřít), SKOŘISTOVAT (ukrást), SŇAT (žízeň), ŠTABARC (hřmot, randál), ŽŮŽEL (drobné zvířectvo).

Touto aktivitou paní Pavlišťíková program uzavřela. Pronesla závěrečnou řeč, která se týkala připomenutí práce Františka Bartoše a zadala dobrovolnou domácí úlohu – dodělat si pracovní list, který mohou děti přinést do muzea. Ze všech pracovních listů bude losován na konci roku jeden, který dostane nějakou cenu. Informovala je o tom, že na druhé straně pracovního listu je uvedeno další povídání o FB a že je zde i jeho písnička, kterou se mohou s paní učitelkou ve škole naučit.

Paní učitelka neměla k programu žádné výhrady. Její hodnocení bylo kladné. Nemohla ovšem přesně zhodnotit chování žáků, pouze zastupovala jejich třídní paní učitelku.

Reakce žáků se zdály být rozdílné, vzhledem k jednotlivým aktivitám. Vcelku se však dalo říci, že je program zaujal, ačkoliv se z počátku chovali znuděně. Bylo to i tím, že je zaujala mnohem více výstava v hlavním expozičním sále muzea. Týkala se přírodovědné expedice na Borneu, Sumatře a Jávě.

Pamětní síň Františka Bartoše – úvodní část programu

Doplňování pracovních listů

5.2 Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Zřizovatelem Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, je ministerstvo kultury. Muzeum má tři stálé expozice:

1. Samostatný areál Dřevěné městečko, který představuje soubor původních i rekonstruovaných staveb dle návrhu malíře a grafika Bohumíra Jaroňka. Budován je od roku 1925 a v současné době zahrnuje kopie fojtství z Velkých Karlovic, rekonstrukce dřevěného kostela z Větrkovic, tři původní objekty a kopii hospody z rožnovského náměstí. Areál je doplněn hřbitovem a řadou drobných hospodářských staveb.

2. Samostatný areál Mlýnská dolina. Soubor pěti technických staveb – mlýna, pily, valchy, lisovny oleje a kopie hamru. Všechny objekty jsou v provozu.

3. Samostatný areál Valašská dědina: Nejrozsáhlejší soubor, ve kterém je v současné době asi 70 roubených staveb, které svým umístěním a vybavením dokumentují osídlení Valašska. Většina obytných objektů je zařízena původním inventářem a je přístupná.¹⁰

Muzeum celoročně pořádá nejrůznější akce a slavnosti pro návštěvníky, jako jsou: tradiční „Anenská pout“, „Den řemesel“ a „Setkání kovářů“, kde se sejdou nejen kováři, ale i kameníci, bednáři, klempíři, (což je ideální k využití těchto programů ve výtvarné výchově); Jánošíkův dukát – Mezinárodní festival slovenského folklóru v ČR a Mistrovství Valašského království ve stloukání másla a další. Výhradně pro děti se zde konají: „Podzimní putování s broučky“ je dětský lampiónový průvod (muzeum ho pořádá ve spolupráci s Městskou knihovnou a kulturní agenturou).

Od 13. 9. do 15. 9. se konal nový program s názvem „Jak se dříve“, jež byl vypracován zejména pro školní skupiny. Program je věnován archaickým způsobům práce na poli, v domě, řemeslnické dílně, vyprávění a besedám. Dalším ryze školním programem jsou „Vánoce na dědině“, které se konají cca 6. 12. – 14. 12. Je to tradiční program s ukázkami zimních prací přípravy Vánoc a vánočních zvyklostí. Tento program je velmi oblíbený a ze strany škol žádaný. Děti si mohou vyzkoušet postupy výroby př. svíček. Tento program je doprovázen zpětnou vazbou ze strany učitelů, kteří mají možnost pomocí dotazníků komentovat, kritizovat, poukázat na chyby muzea nebo naopak chválit jejich nápaditost a případně doplnit práci o své nápady.

Další zaběhnutou akcí, která je připravována zejména pro rodiny s dětmi (koná se v sobotu) je „Slabikář devatera řemesel“. Návštěvníci si zde mohou vyzkoušet tradiční řemesla, která se každoročně částečně obměňují. V rámci tohoto programu probíhá také fiktivní vyučování ve staré škole, děti se dozví, jak si hrávali jejich prapředci. Sestavováním veškerých programů pro děti jsou pověřeny paní Helena Cviková a paní Bc. Renata Prejdová.

5.2.1 Vybraný program – Jak se dříve

Osobně jsem se zúčastnila programu Jak se dříve. Tento program se konal v areálu muzea s názvem „Valašská dědina“. Doba trvání byla cca tři hodiny. Jednalo se o klasickou prohlídku muzea, která byla rozšířená o tématické výklady vztahující se k životu a práci lidí na vesnici před mnoha lety. Společně se mnou se prohlídky zúčastnila škola z Prostřední Bečvy, 3. a 4. třída.

Po určitých intervalech byly jednotlivé školní skupiny vpouštěny do areálu, orientovaly se pomocí plánek, které dostaly učitelé na začátku trasy. (viz příloha)

1. zastávka byla v tzv. „Chalupě z Miloňova“. Jedná se o obytný dům a sklep. Děti si zde vyzkoušely malování na dřevo, kterému předcházela dialog o tom, co a jak se zdobilo, jakými motivy si lidé pomalovávali či vyřezávali a vůbec zdobili svá obydlí, z čeho a jaký druh nábytku se vyráběl. Pracovnice muzea, které byly dobově oblečené, kladly žákům otázky typu: Co se používalo na výrobu nábytku? Kdo vyráběl nábytek? Kdo to byl fušer (Fušar)? Přičemž na lavicích a spojených stolech byly nachystány korálky, kousky dřeva různých tvarů, voda, štětce, dřívka na kreslení. Děti měly možnost nakreslit si libovolný vzor na dřevo, případně využít inspirace, kterou jim poskytl interiér chalupy. Pracovnice muzea jim předvedla, jakým způsobem mají dřívka používat a zároveň jim poskytla další inspiraci. Výrobky, které si děti zhotovily zanechaly na kamnech, aby uschly. Pracovníci jim je po usušení nalakovali a hotové předali na konci výpravy. Děti si je mohly odnést domů, nebo do školy.

2. zastávka – „Stánisko z Rákosového“, zde si děti vyráběly svíčky z včelího vosku. Tato chalupa stála mimo hlavní cesty. Podle plánu škola nenašla správný směr trasy a kvůli nedostatečnému značení zašla, tím se i zdržela. Na správný směr ji však navedli pracovníci muzea.

Při výrobě svíček si společně s pracovníky muzea děti zopakovaly co dělaly a co se dozvěděly při předchozí zastávce. Jaká zvířata (která jsou součástí skanzenu) děti cestou potkaly. Dále se dozvěděly, jak si děti hrávaly, když nebyla elektřina. Povíдали si o včelách, jak si dělají plástve, jak se stáčí med. Děti během vyprávění a výroby svých svíček seděly kolem stolu. Prostor byl malý, musely se vystřídat.

3. zastávka – „Formanská usedlost formana z Velkých Karlovic“. výklad byl uveden otázkami typu, kdo to byl forman? Co vozil? Děti se dozvěděly, že to byl člověk, který měl jako jediný ve vesnici koně a že cestoval a vozil zboží – dřevo a výrobky ze dřeva, pokrývky, ovčí vlnu, sukno, máslo ve slévačkách. Na to navázala otázka z čeho se máslo vyrábí, ukázka máselnice a způsob stloukání ve stloukadle. Děti odpovídaly na otázku, co se z mléka vyrábí, ale i jaká se jedla jídla, kde se vařila, jaké se pekly buchty (ukázka černé domácí kuchyně), jak se zpracovávalo ovoce (sušení = křížaly neboli ščípalky), dále jim pracovnice muzea vysvětlila, co znamenalo, když chodili lidé z vesnice k formanovi na táčky (ze světa přivezl také spoustu novinek, lidé se k němu chodili informovat.).

Vyprávění bylo poměrně poutavé a ne příliš dlouhé. Proto děti dávaly dostatečný pozor po celou dobu.

4. zastávka – „Obytné stavení, selská usedlost – Chalupa z Nového Hrozenkova“. Zde se celá ukázka vztahovala ke zpracování vlny. Děti měly za úkol vzpomenout si na všechno, co se z ní vyrábí, podívaly se na práci s tkaním látky, výrobou nití a výrobou lan. Všechna řemesla si následně vyzkoušely. Organizace byla uspořádána do tří skupin o poměrně stejném počtu žáků. V případě výroby provázků si děti mohly hotové výrobky ponechat. V tomto stavení se projevilo krátké zaváhání při hledání druhého stavení, neboť zde musela následující škola čekat cca 10 – 15 minut než se chalupa uvolní pro ně. Zřejmě to ale bylo dané i tím, že časový harmonogram byl koncipován tak, aby se žáci mohli podívat i do jiných stavení, ve kterých se nekonala ukázka. Vzhledem k tomu, že většina škol, která se tohoto programu zúčastnila, byla z okolí města Rožnova pod Radhoštěm, znala již zevrubně, co se v které chalupě nachází, a proto také svou prohlídku eliminovala pouze na stavení s exhibicí.

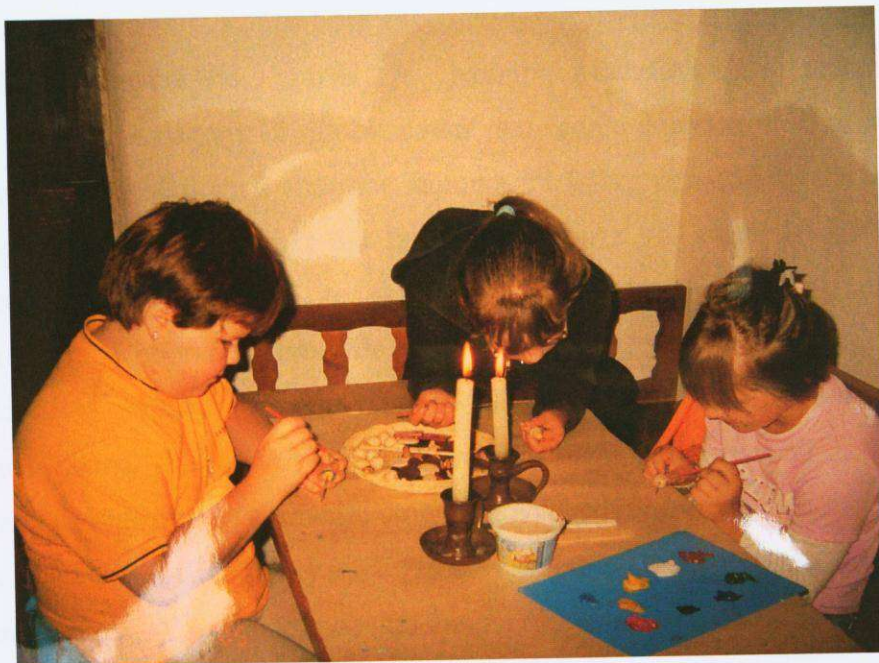
5. zastávka – škola „Fojtství z Lidečka“. Zde si děti ústně zrekapitulovaly společně s „panem učitelem“ vše, co viděly ve skanzenu, co si vyzkoušely.

Dozvěděly se, jak chodily děti do školy dříve, ukázaly si na obrázku Františka Josefa II. a naučily se společně novou písničku. Ve škole se nacházeli dva pracovníci muzea: první představoval pana učitele v dobovém oblečení, s hranou přísností a rákoskou v ruce. Druhá pracovnice muzea hrála při zpívání písniček na housle. Na závěr dostaly děti do dvou skupin rozstříhaný obrázek skanzenu, který měly za úkol co nejrychleji složit. Odměnou pro nejrychlejší byly bonbóny. Zde také děti dostaly nalakovaná ozdobená dřívka a korálky, které si na začátku vyrobily.

Žáci měli s sebou doprovod dvou učitelek. Jejich hodnocení programu bylo velmi kladné, až na potíže s mapkou. V průběhu programu byly nadšeny aktivitami, které si mohly samy vyzkoušet a porovnat jejich náročnost pro žáky.

Žáci se do všech aktivit vrhali s velkým zájmem. Největší úspěch měla selská usedlost, v níž si žáci mohli vyzkoušet techniku zpracovávání vlny. Veškeré výrobky si mohli nechat a to zvyšovalo jejich zájem a nadšení. Veselí v nich vyvolávalo i to, že ve „škole“ posadil „pan učitel“ jejich paní učitelky na „oslovnu“ – na hanbu.

Zdobení dřeva – 1. zastávka

Výroba svíček ze včelího vosku – 2. zastávka

5.3 Galerie Slovákého muzea Uherské Hradiště

Galerie Slovákého muzea je jedním z detašovaných pracovišť Slovákého muzea. Pedagogické problematice se věnuje kunsthistorička Mgr. Marie Martykánová. Prakticky z vlastního zájmu a iniciativy vypracovává řadu let programy pro děti. Původní záměr byl koncipován pouze pro mateřské školy – „Na návštěvě v galerii“ (vycházel ze skutečnosti, že naprostá většina malých návštěvníků přichází poprvé v životě do tohoto prostředí), později se však tento program rozšířil i na žáky prvního stupně. V současné době je připravován i program pro stupeň druhý. Většina akcí pro jednotlivé třídy vychází ze stálé expozice, která je věnována výtvarnému umění jihovýchodní Moravy.

Jsou zde však i programy ryze zájmové, které se konají jednou do roka např. na Den památek, Vánoční koledování apod.

Formy programů – klasické vzdělávací přednášky a výklady doprovodné, programy k výstavám, tematické tvořivé programy... S nárůstem zkušeností, hledáním nových možností a s rozšiřováním kontaktů se školami se tyto aktivity rozvíjejí do mnoha podob odpovídajících odbornému potenciálu muzea a požadavkům školního vzdělávání.

Nabídky programů jsou zasílány do jednotlivých škol.

Současné programy jsou:

5.3.1 Souhrn nabízených programů

1. „Kouzelné barvičky“, tvořivý program vhodný pro děti předškolního věku z mateřských škol a žáky 1. a 2. ročníku ZŠ. Integrace předmětů: Výtvarná výchova, český jazyk

Obsah: seznámení se základními barvami a různými odstíny barvy očima, pocitem a představou, míchání vlastních barevných odstínů, vytvoření společného obrazu z pomalovaných papírů..

Tři základní barvy → mícháním vznik dalších → tři různé odstíny; barvy kolem nás v přírodě; barvy oblíbené; barvy v pocitech, představách, vůních a chutích (synesthesie); barvy v básničkách a písničkách; Práce s akvarelovými barvami, zkoušení míchání různých odstínů. Společná diskuse, skládání obrazu – mozaika, duha, cestička...podle fantazie dětí. Prohlídka stálé expozice. Původně koncipován

pro předškolní věk. Patří k němu i pracovní sešit vydaný v roce 2004, který si děti odnesou domů. 90 – 120 minut.

2. „Umění jihovýchodní Moravy I.“: povídání ve stálé expozici o umělcích, dílech a námětech, pro žáky 1. – 5. ročníku ZŠ. Integrace předmětů: výtvarná výchova, český jazyk, vlastivěda, regionální výchova.

Obsah: seznámení s okruhem regionálních výtvarných umělců od konce 19. století až do poloviny 20. století – „Učíme se dívat na výtvarná díla“ – hledání příběhů a situací, které autora inspirovaly, hledání souvislostí s tradicemi a současností, mezi realitou a představami.

K vytvoření příjemného prostředí a pohodlí slouží barevné polštářky, děti mohou i ležet. Dialog spojený s prohlídkou vybraných děl. Otázky – Kdo?, Co?, Proč?, Jak? Vyjádření pocitů z daných děl, hledání možných příběhů, imaginace možnosti vstoupení do obrazu... 90 – 120 minut

3. „Umění jihovýchodní Moravy II.“: navazující tvořivý program pro žáky 1. – 5. ročníků ZŠ, kteří přinejmenším absolvovali prohlídku stálé expozice. Integrace předmětů: výtvarná výchova, český jazyk, vlastivěda, regionální výchova. Obsah: děti si vyberou některý z vystavených obrazů a podle něj budou tvořit vlastní obrázek, v němž budou prožívat pocity autora z hlediska jeho inspirace, provedení a zároveň budou hledat další možnosti k vyjádření daného tématu (časový posun vyjádřeného děje – před a po vzniku díla, tvary, barevnost apod.).

Vlastní výběr obrazu, výtvarné zpracování – co se na obraze dělo před nebo potom, co jím malíř ztvárnil, rozšíření zachycené scény o další postavy, změna barevnosti... Sdělování vlastních úmyslů žáků – komentář k vlastní tvorbě. 90 – 120 minut

4. „Portrét a figura“/národopisný námět, tvořivý program pro 1. – 5. ročník ZŠ. Integrace předmětů: výtvarná výchova, český jazyk, literatura, vlastivěda, regionální výchova.

Obsah: úvod formou pohádky o moudrém králi, který si nechal namalovat všechny své poddané. Podle věku dětí pak doplňující informace o oblibě národopisných námětů ve výtvarném umění od 19. století. 90 – 120 minut

5. „Co je to krajina?“ Tvořivý program vhodný pro žáky 1. – 5. ročníků ZŠ
 Integrace předmětů: výtvarná výchova, český jazyk, vlastivěda, hudební výchova.
 Obsah: rozvíjení fantazie a vzájemné komunikace o představách, pocitech
 a osobním vztahu ke krajině, vyjádření potřeby a podoby vlastního „oblíbeného“
 místa v krajině. Společné vytvoření obrazu/objektu krajiny s použitím nejrozličnějších
 materiálů a výtvarných technik. V závěru prohlídka vybraných prací
 profesionálních umělců – krajinářů. 90 – 120 minut.

Galerie má pro tyto účely zřízenou podkrovní místnost – „dětský ateliér“
 stylizovanou do podoby pirátské lodi. Vznikl v roce 2003. Uprostřed místnosti jsou
 spojené stoly s židlemi. Zde mají nejen školy, ale i běžní návštěvníci možnost
 vlastní tvorby. Místnost je zřízena výhradně pro děti. Cílem je srozumitelně
 přiblížit profesionální tvorbu a zároveň poskytnout dětem možnost pomyslného
 tvořivého i citového kontaktu s autorem a také seznámit je s galerií tak, aby si
 vytvořily vztah k výtvarnému dílu a muzeu či galerii vůbec, aby se sem samy
 po letech rády vracely.

S dětským ateliérem souvisejí i další akce: 1. června „Kytíčkový den“ – vytváření
 květin z různých materiálů a různými technikami – na špejli zapíchnuté do země
 na nádvoří galerie – vznik kouzelné barevné zahrady. V září se koná soutěž
 „Malujeme památky“. Výtvarníci dostávají za svůj obrázek sladkou odměnu a ty
 nejlepší bývají zveřejněny v regionálním tisku.

5.3.2 Vybraný program – Co je to krajina

Osobně jsem se zúčastnila programů „Co je to krajina?“ a „Cestička
 do školy“, jako nezávislý pozorovatel. Objektem mého zájmu byla v tomto případě
 Základní škola ze Starého Města u Uherského Hradiště, 5. ročník. V druhém
 případě Základní škola z Ostrožské Nové Vsi ročník 2.

I. „Co je to krajina?“

Úvod:

Motivací bylo velmi stručné a výstižné povídání o vývoji kresby a malby
 krajiny od starověku až po současnost, informace o některých známých krajinářích.
 Výukovým prostředkem byl výklad. (Osobně bych do výkladu zařadila např. nějaké

doplňující otázky, protože po cca 10 – 15 minutovém monologu přestávali žáci poslouchat, začali se vrtět a bavit a jejich pozornost více či méně klesala.)

Hra asociace: Každý žák měl říct jedno slovo (kromě hezký-ošklivý), které si vybaví, když se řekne krajina.

Jaká se ti líbí krajina nebo jaká je tvá vysněná krajina, případně kde bys chtěl žít? Opět každý žák řekne jedno místo. Žáci odpovídali buď neurčitě – hornatá, lesnatá, nížina... Nebo určitě – u babičky na chalupě, v Chříbech atp.

Celá úvodní část trvala cca 30 minut.

Tvořivá část:

Žáci měli k dispozici malé čtvrtky o velikosti A5 nebo A4 dle vlastního výběru, dále barvy Tempery, barevné papíry, fixy, pastelky, voskovky, pastely, vlnu, kamínky, mušličky, fazolky atd.

Dle vlastního výběru mohli utvořit kresbu, malbu, koláž, či objekt. Tématem byla krajina, ve které bych chtěl/a žít, nebo která se mi líbí, případně, kde bych chtěl/a strávit dovolenou. Tento úkol nebyl časově omezen. (pro tyto účely je rozmezí celého programu stanoveno obsáhleji – 90 – 120 minut.). Během tvorby dostávali žáci rady v podobě otázek, které je měly navést, nikoli ovlivnit jejich fantazii, případně dostali radu ohledně užívání některých materiálů – voskovka, pastel – vhodné pro použití na velké ploch...

Během tvořivé části byli žáci vyzváni, aby se pokusili najít všechny možné písničky, ve kterých se vyskytuje slovo „krajina“, případně kde se o nějaké konkrétní krajině zpívá. Žáky této třídy bohužel nenapadla ani jediná písnička a měli také zábrany zpívat i po nápovědě. Příčinou jejich neangažovanosti byla také jedna holčička, která se již na první pohled projevovala jako vůdčí typ třídy a která svým rázným způsobem bojkotovala veškeré pokyny, ale i skryté tužby třídy.

Prohlídka vybraných prací profesionálních umělců.

Žáci této skupiny se již zúčastnili programu „Umění jihovýchodní Moravy“, a proto většinu vybraných děl prezentovali sami. Měli za úkol najít postupně ve směru prohlídky všechna díla, na kterých je vyobrazena krajina. Ten žák, který na obraz poukáže, jej také popíše případně k němu řekne různé podrobnosti, jež si zapamatoval z minulého programu. Řekne, co je na obraze nejdůležitějšího. Co chtěl autor hlavně vyjádřit. Jestli maloval samotnou krajinu

nebo zda je zde krajina pouze v pozadí. Jestli je obraz veselý, smutný, pestrý... Zda jsou na něm nějaké postavy. Jaký byl postoj malíře k obrazu, atd.

Závěrečná část:

Úklid místnosti. Žáci si vzali své výtvary a sedli si na látkový kruh. (Vytvářel pocit tepla, pohodlí na tvrdé zemi). Každý měl za úkol svým spolužákům ukázat, co nakreslil a proč to nakresli. Jestli je to konkrétní místo. Koho by si na toto místo vzal. Zda by tam chtěl žít nebo jet jenom na výlet... V případech kdy se spolužáci smáli některému výtvoru, ospravedlnila ho animátorka tak, že ze „směšné“ části udělala přednost a zdůraznila, že každý umělec má právo nakreslit cokoli co je mu blízké a hlavně tak, jak to cítí.

Na úplný závěr poděkovala animátorka za pozornost a ukázněnost žáků a „vyplatila“ jim „honorář“ za vytvořené dílo v podobě bonbónů. Jednotlivá díla zůstala v galerii vystavená na magnetické tabuli ve stylizované místnosti (ateliéru).

Dětský ateliér Slovácké Galerie v Uherském Hradišti

Prohlídka expozice

5.3.3 Vybraný program – Cestička do školy

Program „Cestička do školy“ je novinka vztahující se k právě probíhající výstavě se stejným názvem. Chce ukázat návštěvníkům obrázky mnohých českých výtvarných umělců, kteří dokreslovali dětské slabikáře svými obrázky a tvořili tak jejich estetickou úroveň. Na základě této expozice tedy vznikl program Cestička do školy, který se ale dále dělí na čtyři okruhy – Výtvarný, krasopisný, literární, dramaticko-pohybový. Časová dotace všech okruhů je opět v rozmezí 60 – 120 minut.

Školy si dále mohou ve výtvarném okruhu vybrat, zda budou kreslit obrázky podle básničky nebo si mohou představit město jménem Abeceda, kde nežijí lidé, ale písmenka a mají za úkol takové město nakreslit. A do třetice nakreslit postavu, portrét, figuru, krajinu, zátiší... jen z písmenek.

V krasopisném okruhu žáci píší co nejvíc podob písmenka nebo se snaží písmenko nějak ozdobit.

V literárním okruhu píší slova začínající na jedno písmenko abecedy. Vymyslí básničku nebo krátký text, kde převládá jedno písmenko.

V dramaticko-pohybovém okruhu si žáci vyberou každý jedno písmenko a představí si, jak se asi takové písmenko chová, následně ho dramaticky ztvární. Nebo vytvářejí písmenka z vlastních těl... Některé programy se mohou prolínat.

Mezi exponáty může návštěvník najít staré psací potřeby, dřevěná pouzdra, břidlicové tabulky a písátka, slabikáře české(nejstarší ze 16. století) i cizí, sešity z matematiky, staré lavice, atd.

Zúčastnila jsem se rovněž programu zaměřeného výtvarně. Žáci kreslili obsah básniček.

Úvod:

Vzhledem ke skleněným vitrínám, v nichž jsou exponáty vystaveny, je nutno udělat pár opatření pro příliš živé žáčky. Na úvod proto položila animátorka žákům otázku, jaká jsou pravidla chování v galeriích. Děti se hlásí a říkají, co všechno se nesmí v galerii dělat – „běhat, křičet, na něco sahat...“ Animátorka stanoví tato tři základní pravidla a vždy, když je někdo poruší, ukáže na něho tři vztyčené prsty, znázorňující každé stanovené pravidlo.

Následuje hlavní úvodní část. Žáci si projdou výstavu (s výkladem), mohou klást různé otázky a jsou jim také otázky kladeny. Povídají si o čem výstava je, jaké se používaly učební pomůcky, ukazují si slabikář, který používají a který používala jejich paní učitelka. Zaujmou je staré dřevěné lavice, ve kterých k jejich překvapení následně tvoří svá „umělecká díla“. Ptají se, zda je v expozici i čínský slabikář. Ten ovšem zrovna chyběl, ale žáci se spokojili i s japonským slabikářem. Na stěnách jsou známé obrázky k písmenkům a básničky (nejčastěji od Františka Hrubína). A dále jsou zde básničky od paní Martykánové, se kterými děti následně pracují. Zde nastal malý organizační problém. Žáci si měli básničky projít s paní učitelkou ve škole. Bohužel selhala komunikace mezi muzeem a školou a proto žáci básničky neznali. Každý si proto vybral vlastní básničku, postavil se k ní, přečetl si ji a následně animátorka ke každému přišla, požádala ho, aby básničku přečetl všem. Poradila mu se slovy, jimž nerozuměl, pomohla mu i nejrozumnějšími otázkami s obsahem básničky... To však způsobilo, že se ostatní po třetí básničce začali zjevně nudit. Z počátku chodili k vitrínám a prohlíželi si exponáty, postupně však začali štěbetat mezi sebou, až tato aktivita přerostla v pravý přestávkový hluk jako ve školách.

Tento problém se však vyřešil cca za 15 minut. Žáci věděli, co mají za úkol, jaký je obsah jejich básničky, a proto mohli směle přejít k tvořivé části.

Tvořivá část:

Žáci měli možnost vybrat si formát papíru A5 nebo A4. Kreslit mohli pastelkami nebo fixy, případně i tužkou. Dostali gumy, strouhátka a dali se do práce. Animátorka ještě jednou ke každému přišla, připomenula mu jeho básničku a zeptala se, jestli ví, co na jeho obrázku bude. Ostatní již mohli pracovat.

Závěrečná část:

Po dokončení výkresu má každý za úkol podepsat se, napsat třídu a školu, protože každý výtvar je vystaven v expozičním sále (upevněn na šňůrách pomocí kolíků). Každý si vezme své „umělecké dílo“ a sám si je upevní na šňůru. Ještě jednou si řeknou básničku. Následuje úklid po činnosti.

Závěrem animátorka dětem poděkuje za návštěvu a zeptá se, jestli se jim v galerii líbilo. Každý dostane i sladkou odměnu.

Paní učitelka žáků 2. ročníku Základní Školy v Ostrožské Nové Vsi hodnotila celý program velmi kladně. Obzvláště si chválila důmyslné propojení čtení básničky s obrázkem. Byla spokojena s přiměřeným obsahem a dokonalým zaměřením všech žáků tak, aby měli všichni práci, a tím neměli čas na „zlobení“. Kladně hodnotila celkovou poutavost programu, vhodné a příjemné vystupování pedagogické pracovnice, dostatečnou pracovní náplň.

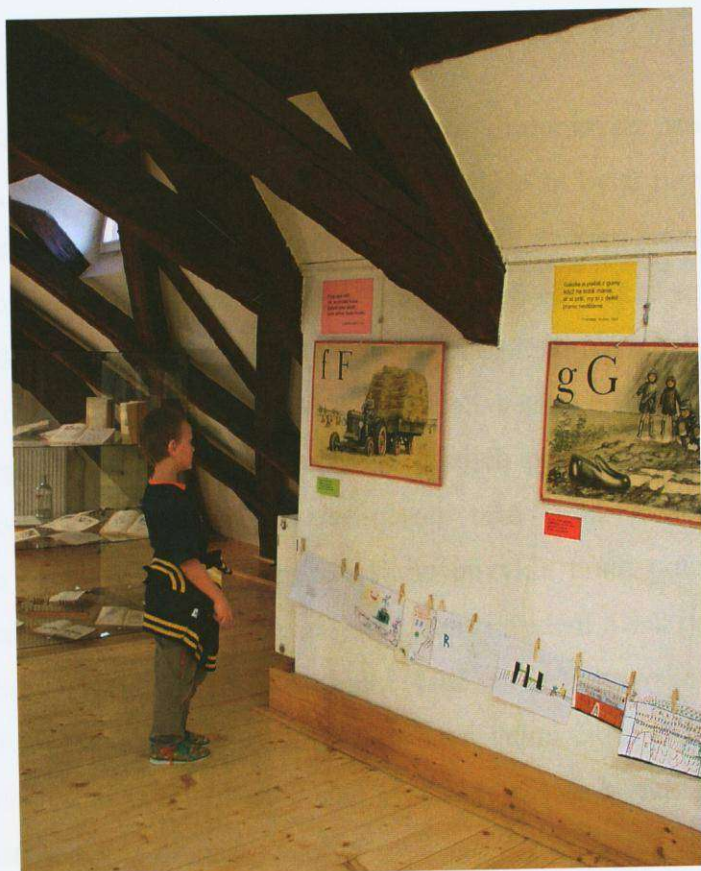
Výhrady měla pouze k části, kdy děti jednotlivě četly básničky, ale sama uznala, že chyba byla v komunikaci, nikoliv v chybném provedení programu a tím také ocenila flexibilitu animátorky.

Na první pohled bylo vidět, že žáky téma obzvláště zaujalo. Projevovali velký zájem o vystavené exponáty, nadšení byli z toho, že si mohou sednout do starodávné lavice, což pro ně bylo jakousi atrakcí. Spontánně kladli otázky a hlavně se nebáli zeptat na cokoliv.

Problém vznikl pouze v jednom případě, kdy si měli vybrat básničku podle obsahu. Jeden žák si však vybral podle obrázku a básničky F. Hrubína, nikoliv podle básničky paní Martykánové, která byla správnou předlohou. Když zjistil, že nemůže kreslit „zajíce“, po domluvě se podvolil, ale zdál se být rozmrzelý až smutný.

Celkové klima a nálada skupiny byla výborná. Žáci odcházeli spokojeni a ještě více je potěšilo, že dostali sladkou odměnu.

Inspirace básničkou - čtení

Tvořivá část

6. AKTIVITY DALŠÍCH MUZEÍ A GALERIÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Když jsem začínala sbírat materiály na svou diplomovou práci, narážela jsem na problém, kde vůbec nějaké materiály sehnat. Ne že bych nevěděla, že si mám zajít do muzea nebo do galerie, problém byl v tom, že kam jsem přišla, tam mi v tomto ohledu nedokázali pomoci. A to z různých důvodů. Buď se nezabývali muzejní pedagogikou vůbec nebo jen zřídka a to při příležitosti nějakých svátků, nebo podle ročního období, případně spolupracovali s nějakou jinou organizací a materiály, či lépe řečeno dětské práce, které z jejich projektu vznikly, nebyly z jakýchkoliv důvodů archivovány. Velkou roli také hrají finance, protože realizování těchto projektů není zadarmo a škola obvykle hradí pouze návštěvu muzea, nikoliv pak náklady na provoz projektu, jehož vedení a náklady zahrnuje muzeum do ročního rozpočtu. V neposlední řadě hraje obrovskou roli také komunikace mezi muzeem, galerií a školou. Ta bývá velmi často nefunkční. Buď muzea nedokáží dosti důrazně nabídnout svůj program nebo se bohužel velmi často vyskytuje i naprostá pasivita ze strany školy.

Během své práce jsem navštívila Jihomoravské muzeum ve Znojmě, Regionální muzeum v Mikulově, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Muzeum Jihovýchodní Moravy a galerii ve Zlíně, Slovácké muzeum a galerii v Uherském Hradišti, Muzeum Kroměřížska v Kroměříži, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích a Západočeskou galerii v Plzni. Informovala jsem se i o Moravském zemském muzeu v Brně, muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici aj.

Ačkoliv jsem se ve své diplomové práci rozhodla srovnat práci institucí muzea a galerie (Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti a Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, skanzenu, jehož přístup k dětem z hlediska dostupných materiálů a exponátů v muzeu je logicky naprosto odlišný), nebylo by od věci zveřejnit i aktivity dalších muzeí a galerií, které jsem také navštívila a samozřejmě popsat i jejich úsilí, při tvorbě programů a pracovních listů (viz příloha).

6.1 Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

Toto muzeum bylo založeno roku 1877. Budova, v níž se nyní nachází, byla postavena v roce 1903. Je to jedno z nejstarších regionálních muzeí. Nachází se v Jihočeském kraji.

- Stálé expozice v hlavní budově v Českých Budějovicích:

- Příroda jižních Čech
- Expozice pravěku a raného středověku
- Expozice středověku
- Umělecké kovárství a zámečnictví
- Umělecké historické sbírky
- Expozice renesance a baroka

Program týkající se pedagogiky:

Jihočeské muzeum nabízí a organizuje

- semináře pro učitele
- soutěžní regionální projekty
- výstavy prací dětí mateřských škol
- tvůrčí dílny – ateliéry
- Vánoční a velikonoční akce, programy k výstavám...
- na objednávku poskytují průvodce expozicí
- programy pro zrakově postižené (př. „Doteky v muzeu“ – spolupráce s Tyflokabinetem, Tyfloservisem a Speciálním centrem pro zrakově postižené)

6.2 Muzeum Kroměřížska v Kroměříži

Muzeum Kroměřížska se nachází ve Zlínském kraji. V hlavní budově, která se nachází na Velkém náměstí v Kroměříži, ve stálé expozici se můžeme setkat:

- Památník Maxe Švabinského
- Příroda a člověk
- Galerie v podloubí
- Malá galerie

V Kroměříži se přímo začali věnovat muzejní pedagogice a programům pro děti, mládež a další sociální skupiny, v roce 2000. Během pěti let připravilo muzeum celkem 17 programů pro školy. Začali sestavovat programy určené dětem

předškolního a mladšího školního věku. Nyní se zaměřili i na programy pro střední školy a odborná učiliště a také pro děti zdravotně či mentálně handicapované. Ke každému programu zde mají připraveny pracovní listy. (viz příloha) Lektorkou pro práci s dětmi je paní Mgr. Silvie Pitruzzello.

Muzeum Kroměřížska nabízí a organizuje: (viz příloha – nabídka programů na rok 2005 a programy, které se připravují na rok 2006)

6.3 Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Oficiálně vzniklo v roce 1953. Patří k němu dalších pět objektů a Státní galerie Zlín. Hlavní budova se nachází ve zlínském zámku z 16. století. Stálé expozice:

Pamětní síň Františka Bartoše (1837 – 1906)

S inženýry Hanzelkou a Zikmundem pěti světadílů

Zlínské filmové studio reklamy

Zúčastnilo se projektu Nadace Open Society Fund Praha – Brána muzeí otevřená

Organizuje konference Acta Musealia – Muzeum a škola... od roku 2003 – navázali na konference, které se konaly v 60. letech 20. století.

6.4 Slovácké muzeum v Uherském Hradišti

Má dalších pět objektů. Je regionální institucí. Zřizovatelem je kraj. Ve Slováckém muzeu mohou děti shlédnout stálou expozici, k níž jsou vypracovány pracovní listy, které mohou být zpětnou vazbou pro děti a nástrojem hodnocení pro učitele, jak děti dávaly pozor atd. Mnohé akce typu přechodných expozic bývají také často doprovázeny krátkými ukázkami, soutěžemi, výklady, hrami... pro děti, vztahujícími se k aktuálnímu tématu. Stejně tak i Památník Velké Moravy, který taktéž spadá pod správu Slováckého muzea, má své pracovní listy podobného designu. (viz příloha).

6.5 Západočeská galerie v Plzni

Zúčastnila se aktivně projektu Brána muzea otevřená Nadace Open Society Fund Praha s programy „Galerie jako prostor spolupráce“, sestavila soubor pracovních listů ke stálé expozici, pořádá artefietické semináře v galerii – „Výtvarná tvorba jako cesta poznání sebe sama a hledání nových možností

komunikace“, program ke stálé expozici – výtvarné umění v Západočeské galerii pro mateřské školy a pro 1. – 3. ročník základní školy. Nyní organizuje např. interaktivní program s názvem „Hagar a Izmail na poušti“ pro mateřské školy a pro žáky 1. – 4. ročníku. V rámci Západočeské galerie funguje také metodické centrum. (viz 2.7)

7. ZÁVĚR

Během své diplomové práce jsem zjistila, že muzea a galerie na celém světě nabízí již mnoho let nejrůznější aktivity pro děti a snaží se přilákat a hlavně zaujmout malé návštěvníky. Tato činnost se stává trendem i v České republice. Proto jsem se pro začátek pokusila zmapovat situaci v muzeích a galeriích v České republice a hlavně ve Zlínském kraji, odkud pocházím.

Pokusila jsem se vytvořit si „odrazový můstek“ pro další specifitější zaměření na výtvarnou výchovu. Zjistila jsem, že toto téma je příliš obsáhlé, než aby se dalo pojmut do obsahu padesáti stránek. Proto jsem se rozhodla pohled na výtvarnou výchovu pro začátek poněkud zobecnit.

Mým cílem bylo na několika programech demonstrovat rozdíl mezi muzeem a galerií. Do některých z nich jsem se vracela několikrát, podle časového rozvrhu programů, které byly na určitý den stanovené. Při návštěvách jednotlivých institucí jsem se vždy setkala s milým přijetím, pochopením a zájmem o tento problém.

Co bylo pro mě důležité a co jsem rozhodně nechtěla v diplomové práci opomenout, byl Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělávání na prvním stupni. Zaměřila jsem se na jeho vzdělávací oblasti tak, abych zjistila, čeho všeho může škola v muzeu a galerii využít z jejich programů pro děti. Zdůraznila jsem základní dovednosti, nebo-li klíčové kompetence, které byly v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem.

Mohlo by se snad zdát, že tato kapitola v mé diplomové práci převládá. Ve skutečnosti jsem však vybrala pouze ten nejdůležitější zlomek celého RVP ZV, protože práce muzejních i galerijních pedagogů je tak rozmanitá a muzea a galerie poskytují, a vždy budou poskytovat, spoustu dalších možností.

Závěrem bych ráda shrnula pojetí mé práce. Díky obecnému zmapování současné situace v České republice jsem vytvořila podklady pro pokračování v problematice muzejní a galerijní pedagogiky a to zejména s užším zaměřením na výtvarnou výchovu., práci s výtvarným dílem, používání dostupných výtvarných technik atd.

Problematika muzejní a galerijní pedagogiky stojí teprve na svém začátku, ale její pokroky jsou opravdu obrovské. A to je jenom dobře. Vždyť velké kulturní a duchovní dědictví, které muzea a galerie spravují, nám lépe pomohou pochopit a poznat svoji zemi a svůj domov a zároveň sami sebe.

Z hlediska budoucí učitelky na prvním stupni základní školy doufám, že muzejní a galerijní pedagogika nezanikne a i já se svými žáky budu moci využívat programů, které muzea a galerie nabízí. Ráda bych se také angažovala v užší spolupráci se školou tak, aby bylo možné společně s muzeem vytvářet i programy tzv. na míru pro konkrétní třídu či jinou cílovou skupinu.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Brabcová A. ,2002: Brána muzea otevřená. Náchod, Juko. 583 s.
- Sborník; Seitlová P. a kol., 1995: Děti, mládež... a muzea?. Brno, ICOM. 136s.
- Sborník; Jelínková E. a kol., 1999: Děti, mládež... a muzea? II.. Brno, ICOM. 166 s.
- Sborník; Jelínková E. a kol., 2003: Děti, mládež... a muzea? III.. Brno, ICOM. 124 s.
- Sborník., 2003: Acta musealia, Muzeum a škola. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 70. s
- Sborník., 2005: Acta muzealia, Muzeum a škola aneb Nebojte se muzea. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 70 s.
- Turková J., 1961: Muzejní práce. Muzeum a škola, Praha, Národní muzeum v Praze. 111 s.
- Jůva V., 2004: Dětská muzea: Edukační fenomén pro 21. století, Brno, Paido. 270 s.
- 2002: Adresář muzeí a galerií v ČR pro období 2003/2004., Asociace muzeí a galerií ČR, Praha, str. 206
- Roeslová, V.: 1999: Proudý ve výtvarné výchově. Sarah, Praha, str. 217
- Roeslová, V.: 2002: Řady a projekty ve výtvarné výchově. Sarah, Praha, str. 219
- www.zpg-galerie.cz
- www.muzeum.zlin.cz
- www.slovackemuzeum.cz
- www.vmp.cz
- www.muzeumcb.cz
- www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY – CITACE

(1) Jůva V., 2004: Dětská muzea: Edukační fenomén pro 21. století, Brno, Paido.

(2) www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ, str. 2

(3) www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ, str. 4

(4) www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ, str. 6 - 9

(5) www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ, str. 10

(6) www.vuppraha.cz, 2006.: Návrh RVP ZV v ZŠ, str.

(7) Sborník; Jelínková E. a kol., 2003: Děti, mládež... a muzea? III.. Brno, ICOM. 124 s. – str. 21-25

(8) Brabcová A. ,2002: Brána muzea otevřená. Náchod, Juko. 583 s.

(9) www.muzeum.zlin.cz

(10) 2002: Adresář muzeí a galerií v ČR pro období 2003/2004., Asociace muzeí a galerií ČR, Praha, str. 206